วารสารนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT LAW JOURNAL

ชื่อเรื่อง: การกำหนดค่าเสียหายคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีสารเคมีเป็นพิษ

ชื่อผู้แต่ง: ชญาดา สุวรรณทอง

การอ้างอิงที่แนะนำ: ชญาดา สุวรรณทอง, ‘การกำหนดค่าเสียหายคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีสารเคมีเป็นพิษ’ (2569) 55(1) วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 70.

ผู้สนับสนุนหลัก

อนุพร อรุณรัตน์

SATYAPON & PARTNERS
THAILAND Intellectual Property Law Firm

Tax and Legal Counsellors
Seri Manop & Doyle
30 Years Serving the Business Community

Baker McKenzie.

SAIJO DENKI
ผู้นำเทคโนโลยีความเย็นเพื่อสุขภาพและหลังอาน

ผู้สนับสนุนร่วม

SJC
SIAM JUSTICE CORPORATION

มหาชัย

ETE GROUP

CSBC LAW OFFICES

DS&B DOMNERN SOMGIAT & BOONMA

วิญญูชน

WC&P

โครงการวารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 อีเมล tu.lawjournal@tu.ac.th

การกำหนดค่าเสียหายคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีสารเคมีเป็นพิษ

Determining Damages in Environmental Cases: A Study of Toxic Chemicals

ชญาดา สุวรรณทอง
นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Chayada Suvanthong
Graduate Student of Master of Laws, Faculty of Law, Thammasat University

วันที่รับบทความ 26 สิงหาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 10 พฤศจิกายน 2568; วันตอบรับบทความ 17 พฤศจิกายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์สามประการ 1) เพื่อศึกษาถึงลักษณะการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม รวมถึงศึกษาแนวคิดในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนและปัญหาในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสารเคมีเป็นพิษ 2) เพื่อศึกษาความเป็นมา วัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายตามหลักกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ รวมทั้งตัวอย่างคดีสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีเป็นพิษที่กำหนดหลักเกณฑ์การคำนวณค่าเสียหายไว้ 3) เพื่อศึกษาแนวทางหลักกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยเกี่ยวกับความรับผิดในทางแพ่งและการกำหนดค่าสินไหมทดแทนกรณีที่เกิดความเสียหายต่อบุคคล เอกชนและความเสียหายต่อรัฐให้เกิดความเหมาะสมและเสนอแนะแนวทางในการกำหนดค่าเสียหายเพื่อให้มี

ประสิทธิภาพต่อไป โดยวิธีการศึกษาใช้การศึกษาทางเอกสาร รวบรวมและวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยศึกษากฎหมายว่าด้วยความรับผิดชดเชยและความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act : CERCLA) และประเทศอังกฤษ โดยศึกษากฎหมายค่าเสียหายเชิงลงโทษที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางในการกำหนดค่าเสียหายที่เกิดจากสารเคมีเป็นพิษ

จากการศึกษาพบว่าแม้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จะกำหนดให้ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดในค่าเสียหายอันเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) และหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle หรือ PPP) ก็ตาม โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นเกิดจากผลของการกระทำของจำเลย ซึ่งอาจครอบคลุมถึงข้อพิจารณาอื่นในเรื่องความเสียหายด้วย เช่น ความเสียหายต่อระบบนิเวศ การฟื้นฟูความเสียหาย เป็นต้น อีกทั้งต้องอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ค่าเสียหาย ตลอดจนใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาคำนวณค่าเสียหายทางสิ่งแวดล้อม การใช้ดุลพินิจกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องยากของศาลซึ่งยังมีปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ได้รับความเสียหายจากสารเคมีเป็นพิษ และในการกำหนดค่าเสียหายศาลจะต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาแสดง และความเสียหายในเรื่องสารเคมีต้องใช้เวลาในการแสดงผล ค่าเสียหายได้กำหนดในขณะที่ศาลพิจารณาอาจไม่ครอบคลุมถึงความเสียหายที่แท้จริงที่ผู้กระทำผิดต้องชดใช้ค่าเสียหาย

บทความนี้เสนอแนะว่า ควรกำหนดหลักเกณฑ์การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษไว้ในกฎหมายเฉพาะ และควรเพิ่มหลักการชดใช้ค่าเสียหายในทางแพ่งในเชิงลงโทษเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้และเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อสร้างความเกรงกลัวและป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมเช่นนี้ซ้ำอีกในอนาคต โดยกำหนดหลักเกณฑ์ค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้อย่างชัดเจนเพื่อความเที่ยงธรรมและได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : การกำหนดค่าเสียหายคดีสิ่งแวดล้อม สารเคมีเป็นพิษ การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม ค่าเสียหายเชิงลงโทษ

Abstract

This documentary research studies the nature of determining damages in environmental cases with three objectives: 1) setting compensation for current environmental cases impacting those affected by toxic chemicals; 2) comparatively evaluating by the compensation principle the background, objectives, and criteria for establishing compensation according to the United States and English law, as well as toxic chemical environmental cases; 3) analyzing Thai environmental law principles on civil liability and determining compensation in damage cases for individuals and the state to ensure accuracy and formulating guidelines for achieving efficient compensation. Data was collected and comparatively analyzed from Thai and foreign laws of the United States through the Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act (CERCLA), and for the United Kingdom, through relevant punitive damages law to regulate toxic chemical injury.

Results were that the Enhancement and Conservation of National Environmental Quality Act B.E. 2535 (1992) stipulates polluter liability for damages resulting from pollution leakage or spread by applying strict liability rules and the polluter pays principle (PPP); yet, plaintiffs must prove that damage was caused by the defendant's actions, following the PPP. Therefore, other damage considerations may be covered, such as ecosystem damage impact and damage restoration. Additionally, expert witnesses' special knowledge and skills in science, technology, the environment, and economic theory are needed to prove damages. Court discretion in determining damages in environmental cases remains moot, as problems and obstacles remain in resolving issues caused by toxic chemical damages. In determining these, the court must consider only evidence presented by the plaintiff, making it impossible to prove all damages because chemical results appear gradually.

These findings suggest that criteria for determining damage amounts in toxic chemical environmental cases should be specified in law and not limited to compensation for damages incurred. Thus, adding the compensation principle for civil damages and enforcement of penalties should be considered to resolve this problem

and boost efficiency. Using the punitive damages principle as a deterrent from future recurrence, compensation criteria should be defined clearly, fairly, and appropriately.

Keywords: Determining environmental damages, Toxic chemicals, Environmental valuation, Punitive damages

1. บทนำ

จากการที่จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการอุปโภคบริโภคสินค้า การเพิ่มขึ้นของชุมชน การขยายตัวของที่อยู่อาศัย การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม รวมทั้งค่านิยมทางสังคม ประกอบกับการพัฒนาประเทศในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน เช่น ถนน เขื่อน สนามบิน ท่าเรือ การขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น การเร่งผลิตสินค้าและบริการให้ทันกับความต้องการของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้นนั้น ทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมากและมีของเสียเหลือทิ้งออกมาในรูปต่าง ๆ เจือปนอยู่ในสิ่งแวดล้อมซึ่งทำให้ระบบนิเวศขาดความสมดุล เมื่อสิ่งแวดล้อมถูกทำลายและมีของเสียปะปนอยู่เป็นจำนวนมาก สิ่งแวดล้อมก็จะอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมและอาจจะรุนแรงถึงขั้นเป็นพิษได้ และมีผลโดยตรงต่อสุขภาพและอนามัยของประชาชน ซึ่งสารเคมีนั้นมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ มีทั้งที่นำมาใช้ในภาคครัวเรือน ภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม จะเห็นได้ว่าสารเคมีมีประโยชน์หรือจำเป็นต่อการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยอาจกล่าวได้ว่าที่มาของผลิตภัณฑ์หรือสินค้าหลายชนิดล้วนแล้วแต่จำเป็นต้องพึ่งพาการผลิตจากวัตถุดิบซึ่งเป็นสารเคมีทั้งสิ้น โดยสารเคมีมักจะเป็นส่วนประกอบในผลิตภัณฑ์ที่มนุษย์นำมาใช้งานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนกระบวนการผลิตก็ต้องอาศัยสารเคมีทั้งที่ใช้เป็นส่วนประกอบของผลิตภัณฑ์และใช้ในการปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีทั้งสารเคมีที่เป็นอันตรายและไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การผลิต การจัดเก็บ การขนส่งสารเคมี การควบคุมการใช้สารเคมี การทิ้งสารเคมีและการกำจัดสารเคมีควรจะทำให้ไม่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมหรือมีน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้และต้องไม่ก่อให้เกิดอุบัติภัยจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง[1]

เมื่อมีความเสียหายจากสารเคมีรั่วไหลเกิดขึ้น กฎหมายหลักอย่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 กำหนดให้ผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดในค่าเสียหายอันเกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษโดยนำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) และหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle หรือ PPP) มาใช้ซึ่งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษต้องรับผิดในค่าเสียหายที่เกิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษ โดยไม่พิจารณาว่าเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของจำเลย เพียงแต่พิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำของจำเลย การฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายดังกล่าว ปรากฏอยู่ในคดีสิ่งแวดล้อมหลายคดีของประเทศไทย เช่น คดีโคบอลต์-60 คดีสารตะกั่ว

[1] ตริตาภรณ์ ชูศรี, ‘การอบรมเคมีโอลิมปิก ค่าย 2 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เคมีสิ่งแวดล้อม’ (ผลงานวิชาการ คณาจารย์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี 2546) 3-7.

ปนเปื้อนลำห้วยคลิตี้ คดีโรงไฟฟ้าแม่เมาะ แต่อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้ระบุว่าค่าเสียหายที่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษต้องรับผิดนั้นได้แก่อะไรบ้าง เพียงแต่ระบุว่าให้รวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นด้วย[2] ทั้งนี้เพราะกฎหมายต้องการให้ผู้ก่อมลพิษซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายตามมูลค่าเสียหายที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักผู้ก่อมลพิษเป็นเป็นผู้จ่าย ซึ่งอาจครอบคลุมถึงความเสียหายในเรื่องอื่น เช่น ผลกระทบจากความเสียหายต่อระบบนิเวศ ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับจากการกระทำความผิด ค่าเสียหายทางตรงและทางอ้อม ค่าเสียหายที่คำนวณจากมูลค่าการใช้และมูลค่าที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ ค่าเสื่อมราคาของทรัพยากรธรรมชาติในระหว่างที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย เป็นต้น รวมถึงการคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินและความเสียหายที่ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติด้วย

จะเห็นได้ว่าประเด็นเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลยุติธรรมต้องพิจารณาและใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายให้แก่โจทก์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่โจทก์ไม่สามารถนำสืบได้เต็มตามที่ขอมา การกำหนดค่าสินไหมทดแทนนั้นควรให้โจทก์ได้รับชดใช้ค่าเสียหายให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมให้มากที่สุด ซึ่งการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เพราะขณะดำเนินคดีความเสียหายที่เกิดขึ้นยังไม่อาจคำนวณเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนได้ หรืออาจต้องใช้ความรู้ความสามารถเป็นพิเศษของพยานผู้เชี่ยวชาญจึงจะกำหนดค่าเสียหายได้ ประกอบกับหลักในการคำนวณค่าเสียหายต้องอาศัยความรู้พื้นฐานทางวิชาการ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ จนอาจทำให้การเรียกร้องค่าเสียหายบางเรื่องไม่อาจคาดหมายได้ในขณะพิพากษา

ซึ่งเมื่อพิจารณาค่าเสียหายตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยความรับผิด การชดเชย และความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA)[3] กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลกลางและมลรัฐต่าง ๆ ในการดำเนินการขจัด บำบัดและฟื้นฟูพื้นที่ปนเปื้อนสารพิษหรือวัตถุมีพิษที่หลงเหลืออยู่ทุกแห่ง กลไกทางกฎหมายดังกล่าวได้กำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐบาลสามารถเข้าจัดการกับปัญหาสภาวะการปนเปื้อนสารอันตราย

---

[2] สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, *แนวทางการศึกษาหลักการชดเชยของศาลในคดีสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ* (สำนักหอสมุดแห่งชาติ 2552) 40-59.

[3] United States Environmental Protection Agency, Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act (CERCLA) and Federal Facilities <https://www.epa.gov/enforcement/comprehensive-environmental-response-compensation-and-liability-act-cercla-and-federal> สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2567.

สารพิษหรือของเสียใด ๆ ที่ก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในการสำรวจ ตรวจสอบ เฝ้าระวัง และทำการชำระล้าง ทำความสะอาด และฟื้นฟูเสียเองแล้วยังมีอำนาจหน้าที่ในการหาผู้รับผิดชอบในการชำระล้างขจัดสารพิษที่ปนเปื้อนและฟื้นฟูพื้นที่ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม รวมถึงฟ้องและเรียกร้องค่าชดเชยจากผู้ที่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายในภายหลังอีกด้วย[4]

สำหรับความเสียหายจากสารเคมีเป็นพิษ มักพบว่าแม้จะสามารถกำจัดสารเคมีให้หมดสิ้นไปได้ แต่ก็ยังคงมีความเสียหายแฝงอยู่อีกมาก ซึ่งเกิดจากสารเคมีที่ตกค้างในทรัพยากรธรรมชาติกระทบต่อสุขภาพอนามัยของคนในพื้นที่ในระยะยาว ทำให้ต้องมาฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายตามกระบวนการยุติธรรมต่อไป ซึ่งต้องใช้ระยะเวลานานพอสมควรกว่าจะได้รับเงินเยียวยา และในท้ายที่สุดก็อาจจะไม่ได้รับเงินเยียวยาเลยหากไม่สามารถพิสูจน์ความเสียหายที่ได้รับต่อศาลได้ แต่ผู้เสียหายจะต้องเป็นฝ่ายแบกรับภาระความเสียหายเอาไว้เอง จึงสะท้อนให้เห็นว่าการชดใช้เยียวยาความเสียหายโดยเฉพาะความเสียหายในอนาคตยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้นได้

ดังนั้นเมื่อข้อจำกัดบางประการตามกฎหมายที่มีอยู่ทำให้ไม่สามารถเยียวยาและให้ความคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบจากมลพิษจากสารเคมีได้เท่าที่ควรและเหมาะสม[5] ค่าเสียหายเชิงลงโทษเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ได้กำหนดค่าเสียหายให้ผู้ก่อมลพิษต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนเองนอกเหนือไปจากการกำหนดค่าเสียหายประการอื่นโดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้กระทำผิดเกิดความเกรงกลัวเข็ดหลาบไม่กล้ากลับมากระทำผิดซ้ำอีก และเป็นการป้องปรามบุคคลอื่นไม่ให้เอาเป็นเยี่ยงอย่าง[6] อย่างไรก็ดี การกำหนดมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องยากเพราะส่วนมากไม่มีตลาดสำหรับประเมินค่าทรัพยากรธรรมชาตินั้นเลย เมื่อการกำหนดมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย ไม่สามารถนำการกำหนดค่าเสียหายแบบเดิมมาใช้ได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ[7] ประกอบกับที่ผ่านมาพบว่า เมื่อเกิดความเสียหายจากสารเคมีผู้ก่อเหตุมักจะออกมาแสดงความรับผิดชอบ

---

[4] พีรพงศ์ จงไพศาลสกุล, 'เพดานขั้นสูงในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ' (2565) 2 วารสารรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ 1, 12.

[5] ธรรมเนียบ แก้วหอมคำ, 'ความคิดเห็นของประชาชนต่อการกำหนดค่าเสียหายทางแพ่งตามหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษในปัญหามลพิษจากขยะมูลฝอยชุมชน กรณีศึกษาองค์การบริหาร ส่วนตำบลตาดทอง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี' (2564) 2 วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี 77, 88.

[6] ปริญญาวัน ชมเสวก, 'ค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีละเมิด' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2550) 122-123.

[7] ปรัชญานี ใจบุญ และเพิ่ม หลวงแก้ว, 'มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม' (2564) 2 วารสารปัญญาปณิธาน 211, 214.

ซึ่งหากเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่ายก็จะสามารถระงับข้อพิพาทไม่ให้ขึ้นไปสู่กระบวนการทางชั้นศาล ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายลง แต่ทำให้ผู้เสียหายได้รับเงินเยียวยาที่ไม่เป็นธรรม เพราะผู้ก่อมลพิษจะเป็นผู้กำหนดเกณฑ์ในการจ่ายเงินเยียวยาเพียงฝ่ายเดียว ทำให้สิ่งแวดล้อมไม่ได้รับการแก้ไขได้ตรงจุดและมีประสิทธิภาพเป็นผลกระทบระยะยาวต่อไป

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ

การศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น หากจะทำการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาในเรื่องดังกล่าวของประเทศไทย ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับมาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศดังต่อไปนี้

2.1 หลักกฎหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อมในการประเมินค่าเสียหายในประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกานั้น มีตัวอย่างในรัฐเวอร์มอนท์แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นรัฐที่มีความก้าวหน้าในเรื่องการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้จัดให้มีศาลสิ่งแวดล้อมไว้เป็นการเฉพาะเพื่อตัดสินข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อม[8]

ธรรมนูญของรัฐเวอร์มอนท์ (The Vermont Statutes) หมวดที่ 4 ว่าด้วยศาลยุติธรรม ส่วนที่ 27 ว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อม ซึ่งบทบัญญัติว่าด้วยศาลสิ่งแวดล้อมมีเพียง 4 มาตราหลัก ได้แก่ เรื่องศาลสิ่งแวดล้อม วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม พยานหลักฐาน และการเข้าถึงข้อมูล บทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีได้กำหนดโดยให้การพิจารณาคดีของศาลสิ่งแวดล้อมจักต้องทำด้วยความเป็นกลาง ไม่มีส่วนได้เสียโดยย่อ และรวดเร็วตามกฎเกณฑ์ที่ศาลฎีกากำหนด[9] ซึ่งกฎเกณฑ์ที่กำหนดในส่วนนี้เป็นไปตามกฎสำหรับการพิจารณาคดีในศาลสิ่งแวดล้อม หรือ Rules For Environmental Court Proceedings ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์ไว้ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า กฎข้อที่ 1 บทบัญญัติทั่วไป ซึ่งกล่าวถึงขอบเขตของกฎโดยกำหนดว่ากฎเกณฑ์เหล่านี้ควบคุมกระบวนการพิจารณาคดีในศาลสิ่งแวดล้อมที่บัญญัติโดยธรรมนูญของรัฐเวอร์มอนท์ หมวดที่ 4 ส่วนที่ 27 โดยทุกเรื่องภายในเขตอำนาจของศาลในการพิจารณาอุทธรณ์หรือการอุทธรณ์คำสั่งของศาลสิ่งแวดล้อมไปยังศาลฎีกา กฎนั้นต้องถูกตีความและจัดการเพื่อให้มั่นใจในการสรุปและเร่งดำเนินการให้สอดคล้องอย่างเต็มที่ในการตัดสินอย่างเป็นธรรมในทุก ๆ เรื่องก่อนไปถึงชั้นศาล[10] และกฎข้อที่ 2 เรื่องวิธีพิจารณาความแพ่ง คำฟ้องและคู่ความ การร้องเรียนเพื่อตรวจสอบหลักเกณฑ์การรับฟังพยานหลักฐาน การออกคำสั่งคุ้มครองสิ่งแวดล้อมชั่วคราว กล่าวคือ ทั้งหมดเป็นกระบวนการทางกฎหมายที่กำหนดวิธีการดำเนินการในศาลสำหรับคดีที่เกี่ยวกับการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายระหว่างบุคคล เริ่มตั้งแต่เกิดความเสียหาย

---

[8] คมวัชร เอี้ยงอ่อง, ‘การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา’ (2551) 5 วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ 68, 68.

[9] Justia U.S. Law, ‘2024 Vermont Statutes. Title 4: Judiciary, Chapter 27: Environmental Court § 1002. Conduct of hearings’ <https://law.justia.com/codes/vermont/title-4/chapter-27/section-1002/> สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2567.

[10] Rules for Environmental Court Proceedings, Rule 1. Scope of Rule ‘These rules govern the procedure in the Environmental Court created by 4 V.S.A., Chapter 27, in all matters within the original or appellate jurisdiction of the court and the procedure in appeals from the Environmental Court to the Supreme Court. The rules shall be construed and administered to ensure summary and expedited proceedings consistent with a full and fair determination in every matter coming before the court.’.

จนถึงก่อนฟ้อง ซึ่งจะดำเนินการประสานงาน รวบรวมการดำเนินงานการร้องเรียนเพื่อตรวจสอบและมีคำสั่งอื่น ๆ เพื่อยับยั้งความเสียหาย โดยศาลพิจารณาจากหลักฐานที่ผู้เสียหายแจ้งข้อร้องเรียนเพื่อตรวจสอบให้ระงับการกระทำผิดนั้น โดยศาลจะอนุญาตให้ตรวจสอบการกระทำละเมิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายเท่าที่จำเป็นและเป็นธรรม[11]

2.2 การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมโดยศาลสหรัฐอเมริกา[12]

แนวทางในการเลือกและปรับใช้เครื่องมือหรือเทคนิคต่าง ๆ ในการประเมินมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติจากประสบการณ์ของศาลยุติธรรมสหรัฐ อาจศึกษาได้จากคดีตัวอย่างอีกหลายคดีในเวลาต่อมา โดยแบ่งคดีออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก เป็นตัวอย่างของการต่อสู้คดีสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับวิธีการประเมินมูลค่าความเสียหายโดยคิดจากมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไปเป็นฐานคิดคำนวณ ได้แก่คดี Exxon Valdez[13] เป็นเหตุการณ์ที่โด่งดังไปทั่วโลกเนื่องจากการเกิดอุบัติเหตุของเรือบรรทุกน้ำมันขนาดใหญ่ของบริษัท Exxon Valdez จนทำให้น้ำมันดิบซึ่งเป็นสารเคมีที่เป็นพิษจำนวนมหาศาลรั่วไหลและแพร่กระจายสู่ท้องทะเลในบริเวณอ่าว Prince William Sound และมีการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติโดยแบ่งข้อเรียกร้องฝ่ายโจทก์ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1. ข้อเรียกร้องของกลุ่มชาวประมง ซึ่งเรียกร้องเงินค่าเสียหายจำนวน 895 ล้านเหรียญสหรัฐ จากการสูญเสียรายได้เนื่องจากปริมาณปลาหรือสัตว์น้ำทะเลที่จับได้ลดลงและราคาปลาที่ลดลง ในการคิดคำนวณทั้งในคดีซึ่งศาลยอมรับหลักการประเมินค่าเสียหายโดยใช้ระบบราคาตลาดมาเป็นฐานทั่วไปที่มักจะใช้วิธีการประเมินค่าเสียหายโดยไม่ใช้ระบบราคาตลาดมาเป็นฐานในการคิดคำนวณเพราะทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่สินค้าที่ซื้อขายหรือตีมูลค่าเป็นราคาในท้องตลาดได้ ผลสุดท้ายคณะลูกขุนตัดสินให้โจทก์ได้รับค่าชดเชยความเสียหายเป็นจำนวน 286.8 ล้านเหรียญสหรัฐ 2. ข้อเรียกร้องของกลุ่มชนพื้นเมืองมลรัฐอลาสก้า โดยในประการแรกพยายามเรียกร้องค่าเสียหายเป็นมูลค่าของพันธุ์ปลาที่จะต้องหามาทดแทนพันธุ์ปลาที่สูญเสียไปโดยยึดถือราคาปลาในตลาดเมือง Anchorage แต่ในที่สุดได้เปลี่ยนแนวทางในการคิดคำนวณมาเป็นหลักการประเมินความเสียหาย โดยไม่ใช้ระบบราคาตลาดมาเป็นฐานในการคิดคำนวณทำให้จำนวนเงิน

---

[11] Rules for Environmental Court Proceedings, Rule 2. General Provisions.

[12] วินัย เรืองศรี, 'การประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อม : ประสบการณ์จากศาลยุติธรรมสหรัฐอเมริกา' (สัมมนาทางวิชาการเรื่องแนวทางใหม่ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม, สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ และสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, 22-26 มิถุนายน 2552) 1-2.

[13] Justia U.S. Law, In Re the Exxon Valdez, 296 F. Supp. 2d 1071 (D. Alaska 2004) <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/296/1071/2295714/> สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2567.

ที่เรียกร้องสูงถึง 80-100 ล้านเหรียญสหรัฐ ต่างจากวิธีการแรกที่มีมูลค่าเพียง 20 ล้านเหรียญสหรัฐเท่านั้น ในที่สุดศาลชี้ขาดว่า วิธีการคำนวณโดยไม่ใช้ระบบราคาตลาดมาเป็นฐานดังกล่าวไม่มีทฤษฎีทางกฎหมายพาณิชย์นาวีรับรอง ต่อมาคู่ความจึงตกลงประนีประนอมยอมความกันในมูลค่าความเสียหายที่ประเมินด้วยระบบราคาตลาดเท่ากับจำนวน 20 ล้านเหรียญสหรัฐ

คดี California v. BP American (American Trader)[14] เป็นคดีที่หน่วยงานหลักซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติแทนประชาชน Trustee ฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายจากบริษัท American Trader เนื่องจากน้ำมันดิบปริมาณ 300,000 แกลลอนรั่วไหลจากเรือบรรทุกน้ำมันลงสู่มหาสมุทรทำให้แพร่กระจ่ายและปนเปื้อนบริเวณใกล้เคียงชายหาด Huntington มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1990 เป็นเหตุให้ทางการมีคำสั่งปิดชายหาดดังกล่าว โดยคิดค่าเสียหายจากมูลค่าที่ต้องสูญเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์จากชายหาดซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว คดีนี้เป็นคดีตัวอย่างที่มีการต่อสู้กันทางหลักวิชาการและพยานผู้เชี่ยวชาญของทั้งสองฝ่าย อันเป็นประเด็นสำคัญในคดีว่าการพักผ่อนที่ชายหาดทางใต้ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียในช่วงเวลาดังกล่าวมีมูลค่าคิดเป็นเงินจำนวนเท่าใด ฝ่ายโจทก์นำสืบถึงผลงานวิจัยทางวิชาการที่ประเมินมูลค่าของการท่องเที่ยวชายหาดของชาวเมืองที่อาศัยในมลรัฐฟลอริดา ที่ศึกษาโดยนักเศรษฐศาสตร์ชื่อ Frederick Bell และ Vernon Leeworthy ในปี ค.ศ. 1986 โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่า Travel-cost Approach แล้วสรุปว่ามีมูลค่าต่อหนึ่งวัน เท่ากับ 13.19 เหรียญสหรัฐ ฝ่ายจำเลยนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งให้ความเห็นข้อโต้แย้งว่ามูลค่าตามที่โจทก์คิดคำนวณไม่ถูกต้อง เนื่องจากชาวเมืองและสถานที่ทั้งสองแห่งมีความแตกต่างกันอย่างมากไม่อาจนำมาเทียบเคียงกันได้ทั้งเวลาที่ทำการวิจัยเป็นช่วงฤดูร้อนทั้งที่ในฤดูหนาวชายหาดจะถูกปิดเช่นกัน ผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์ของทั้งสองฝ่ายต่างใช้วิธีการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาความสัมพันธ์กรณีข้อมูลเชิงปริมาณ Non-parametric โดยฝ่ายโจทก์ประเมินมูลค่าได้ประมาณวันละ 20-25 เหรียญสหรัฐ ฝ่ายจำเลยประเมินมูลค่าด้วยวิธีการต่างกันถึงสามวิธีได้มูลค่าประมาณวันละ 5-9 เหรียญสหรัฐ ในที่สุดคณะลูกขุนวินิจฉัยว่าความเสียหายจากการปิดชายหาดเป็นมูลค่าวันละ 13.19 เหรียญสหรัฐ ตามที่นักเศรษฐศาสตร์ของโจทก์ได้วิจัยไว้

ประเภทที่สอง เป็นคดีสิ่งแวดล้อมที่มีประเด็นในเรื่องวิธีการประเมินความเสียหายจากต้นทุนค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการคิดคำนวณ คดี United States v. Fisher ในปี ค.ศ. 1992 บริษัท Salvors, Inc. ทำการขุดหาทรัพย์สมบติใต้ท้องทะเลบริเวณเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และพื้นที่แนวปะการังชายฝั่ง Coffin's Patch ทำให้เกิดความเสียหายแก่หญ้าทะเลและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเลที่สำคัญของมลรัฐฟลอริดา ทางการได้ฟ้องเรียกร้องค่าชดเชย

[14] American Trader (Cal. Super. Ct. Dec. 8, 1997).

ความเสียหายด้วยวิธีการประเมินมูลค่าความเสียหายตามกฎระเบียบของ NOAA ปี 1996 ซึ่งมุ่งที่จะคำนวณความเสียหายโดยคิดมูลค่าต้นทุนค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสภาพความเสียหายของชายฝั่งให้กลับสู่สภาพเดิมมากกว่าการประเมินมูลค่าทรัพยากรที่เสียหายไป NOAA ในฐานะ Trustee เลือกใช้การประเมินจากต้นทุนค่าใช้จ่ายในการนำหญ้าทะเลไปปลูกทดแทนในบริเวณใกล้เคียงโดยเลือกพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการเดินเรือน้อยและใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่า Habitat Equivalency Analysis: HEA ในการกำหนดขนาดโครงการฟื้นฟูหญ้าทะเล (Prop Scar Restoration Project) เพื่อนำไปใช้คำนวณค่าชดเชยความเสียหายของหญ้าที่สูญหายไปและประโยชน์จากหญ้าทะเลที่สูญเสียไปในช่วงการฟื้นฟูอีกด้วย NOAA คิดมูลค่าค่าชดเชยจากโครงการดังกล่าวเป็นเงิน 351,648 เหรียญสหรัฐ ซึ่งในที่สุดศาลตัดสินให้โจทก์ได้รับค่าชดเชยตามจำนวนดังกล่าว โดยให้เหตุผลด้วยว่า HEA เป็นเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสมและสิ้นเปลืองน้อยที่สุดในการวัดมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติ

ในที่สุดในปี ค.ศ. 1999 ศาล Eleventh Circuit พิพากษายืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้นดังกล่าว คดี United States v. Great Lakes Dredge & Dock Co., เป็นคดีที่ NOAA เรียกร้องค่าชดเชยความเสียหายของหญ้าทะเลจากเรือลากจูงและเครื่องจักรขุดลอกของจำเลยโดยใช้วิธีการคิดคำนวณความเสียหายของพื้นที่หญ้าทะเลอย่างเดียวกับคดีแรก ซึ่งศาลได้ตัดสินยืนตามแนวคำวินิจฉัยของคดีเดิม

จะเห็นได้ว่าทั้งสองประเภทมีแนวความคิดและการประเมินมูลค่าความเสียหายที่แตกต่างกัน โดยคดี Exxon Valdez และ California v. BP American (American Trader) ใช้วิธีการประเมินมูลค่าความเสียหายโดยคิดจากมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติที่สูญเสียไปเป็นฐานคิดคำนวณ ใช้หลักการประเมินค่าเสียหายโดยใช้ระบบราคาตลาดมาเป็นฐานในการคิดคำนวณ ซึ่งในคดีอื่น ๆ มักจะใช้วิธีการประเมินค่าเสียหายโดยไม่ใช้ระบบตลาดมาเป็นฐาน เพราะทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่สินค้าที่ซื้อขายหรือสามารถตีมูลค่าเป็นราคาในท้องตลาดได้ แต่ในที่สุดศาลชี้ขาดในคดีนี้ว่า วิธีการคำนวณโดยไม่ใช้ระบบราคาตลาดมาเป็นฐานในการคิดคำนวณดังกล่าวไม่มีทฤษฎีทางกฎหมายพาณิชย์นาวีรับรอง ส่วนคดี United States v. Fisher มุ่งที่จะคำนวณความเสียหายโดยคิดมูลค่าต้นทุนค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสภาพความเสียหายของชายฝั่งให้กลับสู่สภาพเดิมมากกว่าการประเมินมูลค่าทรัพยากรที่เสียหายไป โดยใช้วิธีการคิดคำนวณความเสียหายของพื้นที่หญ้าทะเลและปลูกใหม่เพื่อทดแทนส่วนที่เสียหาย ดังนั้นวิธีการประเมินมูลค่าความเสียหายควรคิดมูลค่าต้นทุนค่าใช้จ่ายจากการฟื้นฟูสภาพความเสียหายจะครอบคลุมความเสียหายได้ดีกว่าวิธีการคำนวณโดยไม่ใช้ระบบราคาตลาดมาเป็นฐาน

2.3 หลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิด การชดเชย และความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุมของสหรัฐอเมริกา

เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1980 รัฐสภาสหรัฐประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยความรับผิดการชดเชย และความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อมอย่างคลอบคลุม “The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act : CERCLA” หรือ “Superfund Law” เพื่อแก้ไขปัญหามลภาวะจากวัตถุมีพิษสารอันตรายซึ่งสะสมคั่งค้างอยู่ในพื้นที่แหล่งอุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั่วสหรัฐอเมริกา อันเป็นผลพวงมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมของประเทศในอดีตที่ผ่านมา ประกอบกับการเกิดเหตุการณ์โศกนาฏกรรมทางสิ่งแวดล้อมขึ้นที่บริเวณชุมชน Love Canal ใกล้น้ำตกไนแอการา มลรัฐนิวยอร์ก ซึ่งเคยใช้เป็นพื้นที่หลุมฝังกลบขยะชุมชนและสารเคมีจากโรงงานอุตสาหกรรมมากว่า 2 ทศวรรษ ที่ดินผืนนี้ได้มีการซื้อขายเปลี่ยนมือเรื่อยมา ในปี ค.ศ. 1953 บริษัท Hooker Chemical ซื้อที่ดินเพื่อตั้งโรงงานแล้วขายให้แก่ทางการและได้พัฒนาจนกลายเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน ต่อมาสารพิษที่ถมและฝังไว้รั่วไหลสู่แหล่งชุมชน ชาวบ้านเจ็บป่วยโดยมีอาการผิดปกติอย่างไม่ทราบสาเหตุ เช่น แท้งลูก และเกิดอาการของโรคมะเร็งมากขึ้น จนกระทั่งเดือนสิงหาคม 1978 รัฐบาลกลางสหรัฐได้ประกาศให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่อันตรายและมีคำสั่งให้อพยพชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านดังกล่าวจำนวนกว่า 1,000 ครัวเรือน รวมทั้งโรงเรียนออกไปและได้ทุ่มเงินงบประมาณจำนวนมหาศาลทำการชำระล้างเพื่อทำความสะอาดและฟื้นฟูบริเวณดังกล่าว จนเป็นที่มาของการจัดตั้งกองทุนทางสิ่งแวดล้อม Superfund ตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิด การชดเชย และความรับผิดชอบทางสิ่งแวดลอมอย่างครอบคลุม (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act: CERCLA) ขึ้นใน ปี ค.ศ. 1980 กฎหมายฉบับนี้เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลกลางและมลรัฐต่าง ๆ ในการดำเนินการขจัด บำบัด และฟื้นฟูพื้นที่ปนเปือนสารพิษหรือวัตถุมีพิษที่หลงเหลืออยู่ทุกแห่งในอดีตของสหรัฐอเมริกานับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

ตามกฎหมายฉบับนี้หน่วยพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของสหรัฐ (U.S. Environmental Protection Agency: EPA) นอกจากจะมีอำนาจหน้าที่ในการสำรวจ ตรวจสอบ เฝ้าระวัง ทำการขจัดสารและฟื้นฟูเสียเองแล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่ในการหาผู้รับผิดชอบในการขจัดสารพิษที่ปนเปื้อนและฟื้นฟูพื้นที่ให้กลับคืนสู่สภาพเดิม รวมถึงฟ้องและเรียกร้องค่าชดเชยจากผู้ที่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายในภายหลังอีกด้วย สำหรับความรับผิดตามกฎหมายฉบับนี้ถือได้ว่ามีบทบัญญัติที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากความรับผิดตามหลักกฎหมายทั่วไป สามารถเรียกร้องเอาผิดกับบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและย้อนไปในอดีต โดยมาตรา 107 (A)[15] บัญญัติโดยสรุปว่า “บุคคลที่ต้องรับผิดชดใช้ค่าใช้จ่ายในการชำระล้างและฟื้นฟู ได้แก่

(1) เจ้าของหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ปนเปื้อน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

(2) ผู้ขนส่งของเสียอันตรายไปในพื้นที่ปนเปื้อน และ

(3) ผู้ซึ่งเป็นผู้ผลิตของเสียอันตราย”

กรณีเหตุยกเว้นความรับผิดของบุคคลผู้ต้องรับผิดทางแพ่ง ซึ่งเป็นบุคคลที่ต้องรับผิดตามบทสันนิษฐานของกฎหมาย CERCLA ตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดอาจกล่าวอ้างเหตุยกเว้นความรับผิดตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อให้หลุดพ้นจากความรับผิดตามกฎหมาย CERCLA ได้โดยมีการบัญญัติเหตุยกเว้นความรับผิดไว้ตามมาตรา 107 (b)[16] ซึ่งบัญญัติไว้ 3 กรณี คือ 1. กรณีเหตุสุดวิสัย 2. กรณีเหตุสงคราม 3. กรณีการกระทำหรือละเว้นการกระทำของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ลูกจ้างหรือตัวแทนของตน หรือการกระทำหรือละเว้นการกระทำทั้งทางตรงและทางอ้อมตามสัญญาเกี่ยวกับที่ดินนั้น

กฎหมาย CERCLA กำหนดให้การเรียกร้องให้ต้องรับผิดค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษมีอายุความไม่เกินสามปีนับแต่วันที่ได้ดำเนินการขจัดมลพิษเสร็จสิ้น ส่วนการเรียกร้องให้รับผิดค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม มีอายุความไม่เกินหกปีนับแต่วันที่ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเสร็จสิ้น[17] แต่ไม่ได้กำหนดให้สงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาได้ ทำให้บางกรณีค่าเสียหายตามที่กำหนดในคำพิพากษามีจำนวนน้อยกว่าค่าเสียหายจริง เนื่องจากในขณะพิจารณาคดีเป็นการพ้นวิสัยที่จะทราบความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ หรือในบางกรณีการขจัดมลพิษหรือการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้เหมือนเดิมอาจใช้ระยะเวลานาน ส่งผลให้การประเมินความเสียหายในขณะใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่งมีมูลค่าน้อยกว่าความเสียหายที่ปรากฏ การไม่มีบทบัญญัติให้สงวนสิทธิแก่ศาลในการแก้ไขคำพิพากษาได้ส่งผลให้การกำหนดความรับผิดชดใช้ค่าเสียหายตามคำพิพากษาไม่เป็นไปตามค่าเสียหายที่แท้จริง

ลักษณะความรับผิดพิเศษของผู้อยู่ในข่ายความรับผิด (the Potentially Responsible Parties: PRPs) ตามกฎหมายฉบับนี้มีหลักการ 3 ประการคือ 1. ฟื้นฟู (Restorative) 2. ความรับผิดเคร่งครัด (Strict) และ 3. ร่วมกันรับผิดและมีความหลากหลาย (Joint and Several) กล่าวคือผู้อยู่ใน

---

[15] Cornell Law School, ‘CERCLA Section 107’ <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/42/9607> สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2567.

[16] United States Environmental Protection Agency, ‘Comprehensive Environmental Response, Compensation, and Liability Act (CERCLA) and Federal Facilities’ <https://www.epa.gov/enforcement/comprehensive-environmental-response-compensation-and-liability-act-cercla-and-federal> สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2567.

[17] United States Environmental Protection Agency, ‘Superfund Cost Recovery’ <https://www.epa.gov/enforcement/superfund-cost-recovery> สืบค้นเมื่อ 30 ตุลาคม 2567.

ข่ายความรับผิดอาจต้องถูกเรียกร้องให้รับผิดแม้จะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนกฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับและนับเป็นเรื่องที่น่าสนใจและพึงระมัดระวังสำหรับนักลงทุนต่าง ๆ ที่จะเข้าไปลงทุนในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากการซื้อหรือเข้าถือครองที่ดินอาจมีผลทำให้ตกเป็นผู้อยู่ในข่ายต้องรับผิดตามกฎหมายดังกล่าวก็ได้ แม้จะไม่ได้มีส่วนรู้เห็นหรือส่วนเกี่ยวข้องกับการปนเปื้อนในที่ดินซึ่งเกิดขึ้นมาก่อนก็ตาม จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงและควรระมัดระวังตรวจสอบให้ดีเสียก่อน ทั้งผู้อยู่ในข่ายความรับผิดไม่อาจยกข้อต่อสู้ในเรื่องขาดเจตนาหรือความประมาทเพื่อปฏิเสธความรับผิดได้เลย นอกจากนี้หลังจากการพิสูจน์ได้ว่าผู้อยู่ในข่ายความรับผิดจะต้องรับผิดชอบในฐานะผู้รับผิด (the Responsible Parties : PRPs) ในการชำระล้างขจัดสารพิษที่ปนเปื้อนและฟื้นฟูพื้นที่ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมตามกฎหมายแล้ว หน่วยงานดังกล่าวสามารถฟ้องให้ผู้อยู่ในข่ายความรับผิดคนใดคนหนึ่งชดใช้ค่าใช้จ่ายดังกล่าวได้เต็มจำนวนอีกด้วย

2.4 กระบวนการประเมินความเสียหายทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resource Damage Assessment: NRDA)

ตามกฎหมายจะเริ่มตั้งแต่การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประเมินในเบื้องต้นถึงระดับความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดขึ้นและวางแนวทางในการฟื้นฟูสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติตามระเบียบของกระทรวงมหาดไทยสหรัฐ (DOI) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1) ขั้นตอนก่อนการประเมิน เป็นการเก็บข้อมูลและประเมินความเสียหายในเบื้องต้น

2) ขั้นตอนการประเมิน เป็นการประเมินเพื่อกำหนดจำนวนมูลค่าความเสียหาย ด้วยการเลือกใช้เครื่องมือหรือวิธีการที่เหมาะสมที่สุดและร่างแผนงานเพื่อทำการฟื้นฟูสภาพความเสียหายต่อไป ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นการดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับตามหลักการทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมเรื่องผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) และถือว่าเป็นส่วนที่มีความยุ่งยากและสร้างปัญหาอย่างมาก เพราะต้องตอบโจทย์ที่สำคัญ คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นควรมีมูลค่าเท่าใด

3) ขั้นตอนภายหลังการประเมิน หน่วยงานหลักหรือ Trustee ต้องรายงานผลการดำเนินงานให้สาธารณชนได้รับทราบและดำเนินการฟื้นฟูตามแผนงานที่กำหนดไว้

สำหรับเครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการประเมินมูลค่าความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติมีการเลือกใช้เครื่องมือในการประเมินที่หลากหลายรูปแบบแตกต่างกันตามประเภทความเสียหาย สภาพพื้นที่ และทรัพยากร ในบางกรณีอาจใช้เครื่องมือหลายประเภทร่วมกันก็ได้ ตัวอย่างเช่น เครื่องมือในการประเมินที่ทางการสหรัฐอเมริกาใช้อยู่ ได้แก่ แบบจำลองโปรแกรมคอมพิวเตอร์ของ

กระทรวงมหาดไทยสหรัฐ DOI, สูตรการประเมินค่าชดเชยของ NOAA, Benefits Transfer, Appraisal Method, Factor Income Analysis, Marker Price Analysis, Hedonic Pricing Method, Travel Cost Analysis, Averting Behavior Analysis, Conjoint Analysis/Contingent Ranking, Habitat Equivalency Analysis (HEA) และ Contingent Valuation[18] เป็นต้น

วิธีการประเมินมูลค่าสมมติเหตุการณ์ให้ประเมินค่า (Contingent Valuation Method: CVM)[19] เป็นวิธีการที่ใช้ในการประเมินมูลค่าสินค้าและบริการที่ไม่มีระบบตลาด ซึ่งสามารถนำมาใช้ประเมินมูลค่าการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการสอบถามถึง WTP[20] ของบุคคลหรือครัวเรือนในกรณีที่มีการเพิ่มหรือปรับปรุงบริการระบบนิเวศที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น หรือสอบถามถึง WTA ของบุคคลหรือครัวเรือนในกรณีที่มีการลดหรือมีความเสื่อมโทรมลงของบริการระบบนิเวศที่ได้จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยลักษณะของคำถามจะนำเสนอทางเลือกที่มีการดำเนินกิจกรรมโครงการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากสภาพปัจจุบัน (Status Quo) พร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงในระดับรายได้ของบุคคลหรือครัวเรือน ซึ่งเป็นสถานการณ์สมมติ (Hypothetical Scenario) เพื่อให้บุคคลหรือครัวเรือนได้ระบุหรือแสดงความพึงพอใจออกมา ทั้งนี้ช่องทางในการสำรวจอาจจะดำเนินการโดยการสัมภาษณ์โดยตรง การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ การสำรวจทางอินเตอร์เน็ต หรือการสำรวจทางไปรษณีย์ เป็นต้น ดังนั้น มูลค่าประโยชน์ (หรือต้นทุน) ที่วิเคราะห์ได้จึงเป็นมูลค่าโดยรวมของการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่สามารถแยกรายละเอียดของมูลค่าได้ว่าคุณลักษณะแต่ละด้านของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีมูลค่าเท่าไร ดังนั้น วิธีการนี้จึงเหมาะสมในกรณีที่มีรายละเอียดในการดำเนินโครงการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และต้องการตัดสินใจว่าควรจะดำเนินการตามแนวนโยบายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่

ดังนั้น หลักการใน Superfund หรือกฎหมายว่าด้วยความรับผิด การชดเชย และรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม ผู้ที่ต้องรับผิดได้แก่ เจ้าของหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ปนเปื้อน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน หรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสารเคมีที่เป็นพิษนั้น เช่น ผู้ดูแล ผู้ทำสัญญา ผู้ผลิต

---

[18] ลัดดาวรรณ หลวงอาจ, 'การกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติในคดีสิ่งแวดล้อม' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2555) 72-75.

[19] สันติ แสงเลิศไสว, *การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : วิธีวัดความพึงพอใจโดยตรง* (ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2565) 31.

[20] Wikipedia. Willingness to Accept (WTA) คือ ความเต็มใจที่จะยอมรับ ในทางเศรษศาสตร์เป็นจำนวนเงินขั้นต่ำที่บุคคลเต็มใจที่จะรับเพื่อขายสินค้าหรือบริการหรือเพื่อแบกรับผลกระทบภายนอกเชิงลบ เช่น มลพิษ.

ผู้ขนส่ง เป็นต้น โดยคำนึงถึงความเสียหายจากมลพิษ จึงกำหนดความรับผิดตามหลักความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ซึ่งกำหนดให้ผู้ก่อมลพิษทุกคนต้องร่วมกันรับผิดอย่างลูกหนี้ร่วม (Joint and Several) ชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้น สำหรับการเรียกร้องให้ต้องรับผิดชดใช้ค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษซึ่งมีอายุความไม่เกินสามปีนับแต่วันที่ได้ดำเนินการขจัดมลพิษเสร็จสิ้น ส่วนการเรียกร้องให้รับผิดค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม มีอายุความไม่เกินหกปีนับแต่วันที่ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเสร็จสิ้น

2.5 การชั่งน้ำหนักพยานผู้เชี่ยวชาญตามหลัก Daubert Standard ประเทศสหรัฐอเมริกา

2.5.1 ความเป็นมาของคดี Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc. (1990)[21]

ผู้ร้องทุกข์ ซึ่งประกอบด้วยเด็ก 2 คนและพ่อแม่ของเด็ก กล่าวหาในคดีฟ้องผู้ถูกกล่าวหาว่าความผิดปกติแต่กำเนิดที่ร้ายแรงของเด็กเกิดจากการที่มารดากินยา Bendectin ซึ่งเป็นยาตามใบสั่งแพทย์ที่จำหน่ายโดยผู้ถูกกล่าวหาก่อนคลอด ศาลแขวงอนุญาตให้ผู้ถูกกล่าวหาสรุปคำให้การโดยอ้างอิงจากคำให้การของผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ซึ่งสรุปว่าหลังจากตรวจสอบเอกสารทางวิทยาศาสตร์ที่ตีพิมพ์จำนวนมากเกี่ยวกับเรื่องนี้แล้ว การใช้ Bendectin ในมารดาไม่ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อความผิดปกติแต่กำเนิดของมนุษย์ แม้ว่าผู้ร้องทุกข์จะตอบโต้ด้วยคำให้การของผู้เชี่ยวชาญที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอีก 8 คน ซึ่งสรุปว่า Bendectin สามารถทำให้เกิดข้อบกพร่องแต่กำเนิดได้จากการศึกษาในสัตว์ การวิเคราะห์โครงสร้างทางเคมี และการ “วิเคราะห์ซ้ำ” ของการศึกษาทางสถิติในมนุษย์ที่ตีพิมพ์ก่อนหน้านี้ที่ไม่ได้เผยแพร่แต่ศาลตัดสินว่าหลักฐานนี้ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน “การยอมรับโดยทั่วไป” ที่ใช้บังคับสำหรับการยอมรับคำให้การของผู้เชี่ยวชาญ ศาลอุทธรณ์เห็นด้วยและยืนยันโดยอ้าง *Frye* v. *United States,* 54 App. DC 46, 47, 293 F.1013, 1014 สำหรับกฎที่ว่าความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่อิงตามเทคนิคทางวิทยาศาสตร์นั้นไม่สามารถรับฟังได้ เว้นแต่เทคนิคดังกล่าวจะ “ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป” ว่าเชื่อถือได้ในชุมชนวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

[21] คณะอนุกรรมการรวบรวมและจัดทำคำแปลคำพิพากษาศาลต่างประเทศเพื่อสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีในศาลสูง สำนักงานศาลยุติธรรม, คำแปลคำพิพากษาศาลต่างประเทศที่สำคัญ คดี Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc. (1990) ความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญที่ศาลจะรับฟังได้ต้องเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป (general acceptance) ในศาสตร์สาขานั้น หรือไม่? 2567 <https://jla.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/14129/iid/417599> สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2567.

ศาลชั้นต้นมีคำชี้ขาดเบื้องต้นในข้อกฎหมาย (summary judgment)[22] จากบันทึกถ้อยคำที่มีการสาบาน (affidavit)[23] ของพยานผู้เชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือ ซึ่งให้ความเห็นสรุปว่า จากการพิจารณางานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการตีพิมพ์ในเรื่องนี้อย่างกว้างขวางแล้ว ยังไม่พบว่าการใช้ยา Bendectin โดยหญิงตั้งครรภ์เป็นปัจจัยเสี่ยงในการทำให้มนุษย์เกิดมาพิการ ถึงแม้ว่าผู้ยื่นฎีกาจะอ้างถึงคำให้การของพยานผู้เชี่ยวชาญทั้งแปดคนที่น่าเชื่อถือซึ่งให้ความเห็นว่าจากการศึกษาทดลองกับสัตว์ การวิเคราะห์โครงสร้างทางเคมี และงานวิจัยที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์ที่ทำการวิจัยทบทวนผลการศึกษาทางสถิติของมนุษย์ที่ได้รับการเผยแพร่ก่อนหน้านี้ สรุปได้ว่า ยา Bendectin สามารถทำให้มนุษย์เกิดมาพิการ อย่างไรก็ดีศาลชั้นต้นเห็นว่าพยานหลักฐานนี้ไม่ได้เป็นไปตามมาตรฐาน “การยอมรับโดยทั่วไป (general acceptance)”[24] สำหรับการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นมาตรฐานสำหรับการพิจารณาการรับฟังคำเบิกความพยานผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ที่วางหลักไว้โดยศาลในคดี Frye v. United States, 293 F. 1013 (D.C. Cir. 1923) ซึ่งศาลวางหลักว่า คำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญจะรับฟังได้เมื่อศาลได้พิจารณาแล้วว่าวิธีการที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปโดยผู้เชี่ยวชาญอื่นในสาขาเดียวกัน

ศาลอุทธรณ์เห็นด้วยและพิพากษายืนตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น โดยอ้างถึงคดี Frye v. United States ในประเด็นการปรับใช้กฎที่ว่าความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความรู้เฉพาะ

---

[22] Federal Rules of Civil Procedure Section 56.

[23] Code of Federal Regulations (CFR) Section 92.22 “An affidavit is a written declaration under oath made before some person who has authority to administer oaths, without notice to any adverse party that may exist. One test of the sufficiency of an affidavit is whether it is so clear and certain that it will sustain an indictment for perjury, if found to be false. An affidavit differs from a deposition in that it is taken ex parte and without notice, while a deposition is taken after notice has been furnished to the opposite party, who is given an opportunity to cross-examine the witness.”.

[24] Anjelica Cappellino, ‘The Frye Standard in Expert Testimony’ (Expert Institute, 10 July 2024) <https://www.expertinstitute.com/resources/insights/admitting-expert-testimony-under-the-frye-standard-the-ultimate-guide/>. มาตรฐาน Frye (Frye Standard) เป็นมาตรฐานสำหรับการพิจารณาการรับฟังคำเบิกความพยานผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ที่วางหลักไว้โดยศาลในคดี Frye v. United States, 293 F. 1013 (D.C. Cir. 1923) ซึ่งศาลวางหลักไว้ว่าคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญจะรับฟังได้ต่อเมื่อศาลได้พิจารณาแล้วว่าวิธีการที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้นั้นเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปโดยผู้เชี่ยวชาญอื่นในสาขาเดียวกัน ซึ่งปัจจุบันมลรัฐบางมลรัฐและศาลสหพันธรัฐไม่ได้ปรับใช้มาตรฐานดังกล่าวแล้ว โดยปรับใช้มาตรฐาน Daubert Standard ที่ศาลสูงสุดสหพันธรัฐได้วางหลักไว้ในคดีนี้แทน เหตุผลที่มลรัฐบางมลรัฐและศาลสูงสุดสหพันธรัฐไม่ปรับใช้มาตรฐานดังกล่าวก็เนื่องจากศาลไม่ต้องการตัดพยานทางวิทยาศาสตร์ที่น่าเชื่อถือเพียงเพราะว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ในสาขานั้นไม่ได้เลือกใช้วิธีการเดียวกันกับพยานผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งในเอกสารนี้แปลว่า “การยอมรับโดยทั่วไป (general acceptance)”.

ทางวิทยาศาสตร์ (scientific technique) นั้นไม่อาจรับฟังได้เว้นแต่ความรู้เฉพาะทางดังกล่าวจะได้รับ “การยอมรับโดยทั่วไป” ว่าเชื่อถือได้โดยคนในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องในแวดวงวิทยาศาสตร์

ศาลฎีกามีคำวินิจฉัยว่า ข้อบังคับว่าด้วยพยานหลักฐานของศาลสหรัฐอเมริกา[25] (Federal Rules of Evidence) ได้วางมาตรฐานที่ใช้สำหรับการรับฟังคำเบิกความพยานผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ในกระบวนพิจารณาของศาลสหพันธรัฐ ซึ่งไม่ตรงกับหลักที่วางไว้ในคดี Frye[26]

(ก) เกณฑ์ “การยอมรับโดยทั่วไป” ถูกแทนที่ด้วยการปรับใช้กฎตามข้อบังคับว่าด้วยพยานหลักฐานของศาลสหรัฐอเมริกา ซึ่งปรับใช้กับกรณีเช่นว่านี้ดังเช่นในคดี United States v. Abel และถึงแม้ว่ากฎทั่วไปเกี่ยวกับพยานหลักฐานจะช่วยเสริมการปรับใช้กฎหมายดังกล่าวก็ตาม อย่างไรก็ดี ข้ออ้างของจำเลยในชั้นฎีกาที่ว่ากฎทั่วไปเหล่านั้นรวมถึงมาตรฐานในคดี Frye ด้วยนั้นฟังไม่ขึ้น ไม่มีส่วนใดในบทบัญญัติของกฎหมายหรือในประวัติศาสตร์การร่างข้อ 702 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ครอบคลุมถึงคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะที่กำหนดว่า “การยอมรับโดยทั่วไป (general acceptance)” เป็นเงื่อนไขบังคับก่อนที่จำเป็นต่อการรับฟังพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้น มาตรฐานที่เข้มงวดเช่นว่านั้นย่อมจะขัดแย้งกับแรงผลักดันทางเสรีนิยมของข้อบังคับว่าด้วยพยานหลักฐานของศาลสหรัฐอเมริกาและแนวทางทั่วไปในการผ่อนปรนอุปสรรคแบบดั้งเดิมที่มีต่อคำเบิกความในลักษณะของ “ความคิดเห็น”

(ข) ข้อบังคับว่าด้วยพยานหลักฐานของศาลสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อ 702 ได้วางข้อจำกัดที่เหมาะสมสำหรับการรับฟังพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์โดยมอบหมายให้ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีมีหน้าที่รับรองว่าคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นอยู่บนพื้นฐานที่น่าเชื่อถือและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่พิจารณาอยู่ มาตรฐานความน่าเชื่อถือตาม ข้อ 702 กำหนดเงื่อนไขว่าคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญต้องมีความเกี่ยวข้องกับ “ความรู้ทางวิทยาศาสตร์” เนื่องจากคำคุณศัพท์คำว่า “ทางวิทยาศาสตร์” บ่งชี้ถึงรากฐานในกระบวนการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ขณะที่คำว่า “ความรู้” บ่งชี้ถึงข้อเท็จจริงหรือแนวคิดที่รู้กันโดยทั่วไปที่อนุมานจากข้อเท็จจริงดังกล่าวหรือที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นความจริงบนพื้นฐานเหตุผลที่ดี เงื่อนไขตามข้อบังคับว่าด้วยพยานหลักฐานของศาลสหรัฐอเมริกาที่กำหนดว่าคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญต้อง “ช่วยให้ผู้วินิจฉัยข้อเท็จจริงเข้าใจพยานหลักฐานหรือพิจารณาประเด็นข้อเท็จจริงแห่งคดีได้” นั้นมุ่งเน้นการพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องโดยกำหนดว่าต้องมีการเชื่อมโยงทางวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้องกับประเด็นคำถามในคดีในฐานะที่เป็นเงื่อนไขบังคับก่อนในการรับฟังพยานหลักฐาน

---

[25] พรเพชร วิชิตชลชัย, *ข้อบังคับว่าด้วยพยานหลักฐานของศาลสหรัฐอเมริกา* (Athataya Millennium 2546) 1-88.

[26] Anjelica Cappellino (เชิงอรรถ 24).

(ค) เมื่อต้องเผชิญกับการนำเสนอคำเบิกความของผู้เชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์ตามข้อ 702 ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีต้องทำการประเมินในเบื้องต้นว่าการให้เหตุผลหรือระเบียบวิธีวิจัยภายใต้คำเบิกความดังกล่าวนั้นถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์และสามารถนำมาปรับกับข้อเท็จจริงแห่งคดีได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ ทั้งนี้ตาม ข้อ104 (a) ข้อพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นคำถามรวมถึงประเด็นคำถามที่ว่าทฤษฎีหรือเทคนิคตามประเด็นคำถามนั้นสามารถหรือเคยได้รับการทดสอบหรือไม่ ทฤษฎีหรือเทคนิคดังกล่าวเคยได้รับการพิจารณ์ (peer review)[27] และตีพิมพ์หรือไม่ หรือมีอัตราความผิดพลาดที่รับรู้กันหรือที่อาจเกิดขึ้นและการมีอยู่ มีการรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานการควบคุมการดำเนินงานอย่างไร และทฤษฎีหรือเทคนิคดังกล่าวได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในสาขาวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ คำถามเหล่านี้เป็นเรื่องที่ยืดหยุ่นโดยจุดสำคัญมุ่งเน้นไปที่หลักการและระเบียบวิธีวิจัยเท่านั้นไม่ใช่ข้อสรุปที่เกิดขึ้น โดยผู้พิพากษาควรคำนึงถึงบทบัญญัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

(ง) การถามค้าน การนำเสนอพยานหลักฐานในทางตรงกันข้าม และการอธิบายข้อกฎหมายเรื่องภาระการพิสูจน์อย่างระมัดระวังเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่อาจโต้แย้งพยานหลักฐานบนหลักการที่ถูกต้อง ยิ่งกว่าการใช้บทตัดพยานภายใต้มาตรฐาน “การยอมรับโดยทั่วไป” ที่เข้มงวดไปเลยเสียทีเดียว ในบางสถานการณ์การใช้บทตัดพยานหลักฐานของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีจะเป็นการปิดกั้นคณะลูกขุนจากการได้รับฟังการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ที่แท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากข้อบังคับว่าด้วยพยานหลักฐานของศาลสหรัฐอเมริกาไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อแสวงหาความเข้าใจในสรรพสิ่งแต่เพื่อยุติข้อพิพาททางกฎหมาย

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงพิพากษายกคำพิพากษาศาลสหพันธรัฐชั้นอุทธรณ์ภาค 9 และย้อนสำนวนไปพิจารณาพิพากษาใหม่ตามรูปคดี

2.5.2 หลักการและการนำ Daubert Standard มาใช้กับพยานผู้เชี่ยวชาญ

---

[27] ศูนย์วิทยบริการและหอสมุด มหาวิทยาลัยคริสเตียน, ‘เกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสาร’ (มหาวิทยาลัยคริสเตียน, 7 พฤศจิกายน 2555) <http://library.christian.ac.th/journal/quality.html> สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2567. “Peer review” หมายถึง กระบวนการของวารสารวิชาการ (Scholarly Journals) ที่ให้มีคณะผู้เชี่ยวชาญสำหรับแต่ละสาขาเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบ อ่านบทความ และตัดสินว่าบทความดังกล่าวเป็นที่ยอมรับ (accepted) หรือปฏิเสธ (rejected) หรือให้กลับไปปรับปรุงแก้ไข (revised) ก่อนรับรองให้ลงพิมพ์ในวารสารนั้นได้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการควบคุมคุณภาพของบทความและรับประกันว่าผลงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่นั้นเป็นผลงานที่ดีและมีคุณภาพ ผ่านการตรวจสอบจากคณะผู้เชี่ยวชาญ (Referees) เพื่อทำให้วารสารวิชาการมีลักษณะที่เรียกว่า Peer-reviewed Journals หรือ Refereed Journals และได้รับความเชื่อถือในสาขาวิชานั้น.

Daubert Standard เป็นหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาว่าพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่นำเสนอในศาลสหรัฐอเมริกานั้นสามารถรับฟังได้หรือไม่และน่าเชื่อถือเพียงใด ซึ่งประกอบด้วยหลักการดังนี้

(1) ความสามารถในการทดสอบ (Testability) : ทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้เคยได้รับการทดสอบแล้วหรือไม่ หรือมีการทดสอบจริงหรือไม่

(2) การตรวจสอบโดยเพื่อนร่วมวิชาชีพ (Peer Review and Publication) : ทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้เคยได้รับการพิจารณาจากพยานผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นหรือเคยได้รับการตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาหรือไม่

(3) อัตราความผิดพลาด (Error Rate) : อัตราความคลาดเคลื่อนของทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้ วิธีการนั้นมีอัตราความผิดพลาดที่สามารถระบุได้หรือไม่ และระดับความผิดพลาดนี้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้หรือไม่

(4) การยอมรับในวงการวิทยาศาสตร์ (General Acceptance) : ทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้ได้รับการยอมรับจากนักวิทยาศาสตร์ในวงกว้างหรือไม่

(5) มาตรฐานการดำเนินงาน (Standards and Controls) : เครื่องมือ ทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้มีมาตรฐานในการปฏิบัติที่กำหนดไว้ชัดเจนหรือไม่

หลักเกณฑ์ Daubert นี้ได้มาแทนที่หลักเกณฑ์ Frye ที่มีมาก่อนหน้านี้ ซึ่งหลักเกณฑ์ Frye จะเน้นเรื่องการยอมรับโดยทั่วไปในแวดวงการวิทยาศาสตร์เป็นหลัก และหลักการในคดี Daubert ดังกล่าวอาจถือเป็นเกณฑ์กลางในการประเมินความน่าเชื่อถือของความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญในกรณีทั่วไปได้ แต่หากในสาขาเฉพาะใด ๆ มีเกณฑ์การประเมินที่ได้รับการยอมรับทางวิชาการอย่างกว้างขวางซึ่งเสนอข้อคำถามเพิ่มเติมจากหลักการในคดี Daubert ศาลอาจพิจารณาความเหมาะสมในการใช้เกณฑ์ตามสาขาเฉพาะนั้น ๆ เพิ่มเติมต่อไปก็ได้

2.6 หลักกฎหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อมในการประเมินค่าเสียหายในประเทศอังกฤษ

2.6.1 หลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิดโดยเคร่งครัด และความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อม

ประเทศอังกฤษมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีความครอบคลุมหลายด้าน โดยมีกฎหมายฉบับสำคัญหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ เช่น การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ

การควบคุมมลพิษ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ[28] และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น แต่ประเทศอังกฤษให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมผ่านกรอบกฎหมายที่ครอบคลุมและหน่วยงานกำกับดูแลที่แข็งแกร่งโดยมีพระราชบัญญัติสิ่งแวดล้อม 2021 (Environment Act 2021) เป็นหัวใจสำคัญที่กำหนดเป้าหมายและนโยบายใหม่ ๆ ที่มีบทบัญญัติครอบคลุมหลายด้านของสิ่งแวดล้อม เป็นกฎหมายฉบับใหม่ที่ครอบคลุมด้านสิ่งแวดล้อมที่กว้างขวาง รวมถึงการควบคุมสารเคมีเพื่อลดมลพิษ โดยนำหลักการความรับผิดโดยเคร่งครัดมาบังคับใช้และตีความในทางที่กว้างมากเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดฐานละเมิด หลักการความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ในประเทศอังกฤษมีรากฐานมาจากคำตัดสินในคดี Ryland v. Fletcher[29]

คดี Ryland v. Fletcher (ค.ศ. 1868)[30] โดยข้อเท็จจริงในคดีนี้ได้ความว่าจำเลยสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่บนที่ดินของตนเพื่อส่งน้ำไปยังโรงสี ซึ่งอ่างเก็บน้ำดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นที่ทับซ้อนกับเหมืองถ่านหินใต้ดินที่ถูกทิ้งร้างของโจทก์ โดยจำเลยไม่ทราบถึงการมีอยู่ของเหมืองถ่านหิน เมื่ออ่างเก็บน้ำเต็ม น้ำได้รั่วไหลผ่านอุโมงค์เหมืองที่ถูกทิ้งร้างลงไปท่วมเหมืองของโจทก์ สร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงให้กับโจทก์ ต่อมาจำเลยได้ก่อสร้างเขื่อนกั้นน้ำในที่ดินของตนโดยว่าจ้างวิศวกรให้เป็นผู้สร้างเขื่อนในลักษณะที่เป็นการว่าจ้างทำของที่ผู้รับจ้างทำเป็นเอกเทศมิใช่เป็นเพียงตัวแทนหรือลูกจ้าง ด้วยความประมาทเลินเล่อของวิศวกรผู้รับจ้าง เมื่อเขื่อนกั้นน้ำสร้างเสร็จและเริ่มใช้งานเขื่อนนั้นไม่อาจกั้นน้ำได้น้ำจึงไหลผ่านที่ดินจำเลยเข้าไปยังที่ดินของโจทก์ซึ่งอยู่ติดกัน โจทก์ได้รับความเสียหายจึงนำคดีขึ้นฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลย ศาลสูงสุดของอังกฤษหรือศาลแห่งสภาขุนนาง (House of Lords) ได้ตีความไปในทางที่กว้างมาก ตามหลักการของผู้พิพากษาคอลิน แบล็กเบิร์น[31] ได้กล่าวไว้ว่า “บุคคลใดที่นำสิ่งใด ๆ เข้ามาในที่ดินของตนเพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัว และเก็บรวบรวมและเก็บรักษาไว้ซึ่งสิ่งใด ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหากสิ่งนั้นหลุดรอดออกไป จะต้องเก็บรักษาไว้โดยคำนึงถึงอันตราย และหากไม่ทำเช่นนั้น จะต้องรับผิดชอบเบื้องต้นสำหรับความเสียหายทั้งหมดอันเป็นผลตามธรรมชาติจากการหลุดรอดออกไป” โดยมีข้อกำหนดว่าการใช้ที่ดินดังกล่าวต้อง “ไม่ใช่เกิดจาก

---

[28] Centre for Climate Engagement Hughes Hall University of Cambridge, ‘Environmental Law and Climate Change’ <https://climatehughes.org/law-and-climate-atlas/environmental-law-and-climate-change/> สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2568.

[29] ภคพร สุวรรณทัต, ‘ความรับผิดทางกฎหมายในความเสียหายที่เกิดจากผลิตภัณฑ์จีเอ็มโอ’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2545) 63.

[30] เพิ่งอ้าง.

[31] Wikipedia, ‘Rylands v. Fletcher’ <https://en.wikipedia.org/wiki/Rylands_v_Fletcher> สืบค้นเมื่อ 14 กรกฎาคม 2568.

ธรรมชาติ” โดยให้จำเลยต้องมีความรับผิดฐานละเมิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) แม้จำเลยจะไม่ได้มีความประมาทเลินเล่อ (Negligence) ก็ตาม

ดังนั้นหลักการหรือทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) นี้ มีรากฐานแต่เดิมมาจากระบบกฎหมาย Common Law ของประเทศอังกฤษโดยมาจากคำตัดสินในคดี Ryland v. Fletcher ซึ่งมีหลักการที่จะให้มีการเยียวยาหรือชดใช้ความเสียหายโดยไม่ต้องคำนึงว่าความเสียหายจากมลพิษนั้นเกิดจากการจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้กระทำหรือไม่ แนวคิดในเรื่องความรับผิดโดยเคร่งครัดนี้เกิดขึ้นก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยถือว่าเมื่อมีความเสียหายก็ต้องมีการชดใช้เยียวยาเสมอ จึงได้เรียกหลักนี้ว่า Strict Liability อันหมายถึงความรับผิดโดยเคร่งครัด เนื่องจากพื้นฐานของแนวคิดนี้มาจากหลักการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำให้เสียหาย ดังนั้น ทฤษฎีนี้จึงไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบทางด้านจิตใจของผู้กระทำ เช่น จงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่ประการใดเพียงแค่ผู้เสียหายพิสูจน์ถึงความเสียหายเนื่องมาจากต้นเหตุนั้นได้ก็เพียงพอแล้ว ทั้งนี้เพราะถือว่าความคิดของมนุษย์อันเป็นองค์ประกอบทางด้านจิตใจไม่อาจหยั่งรู้ได้ จึงเห็นได้ว่าทฤษฎีนี้มุ่งคุ้มครองความเสียหายในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลมากกว่าจะเน้นที่ความผิดของผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นประเทศต่าง ๆ ที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมได้นำหลักทฤษฎีความรับผิดโดยเคร่งครัดมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพิจารณาแล้วเห็นว่าในสภาพสังคมปัจจุบันที่ซับซ้อนมากขึ้น ความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมอาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อในการดำเนินชีวิตประจำวัน กรณีเหล่านี้หากผู้เสียหายต้องพิสูจน์ความผิดให้ได้ว่าผู้กระทำจงใจหรือประมาทเลินเล่อในขั้นตอนต่าง ๆ ของการกระทำซึ่งส่วนใหญ่แล้วแหล่งกำเนิดมลพิษมักจะมาจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีขั้นตอนการผลิตและการดำเนินงานที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ซึ่งยากต่อการพิสูจน์อาจทำให้ไม่มีผู้เสียหายคนใดได้รับการชดใช้เยียวยาเลยก็เป็นได้ ดังนั้น การสร้างมาตรการทางกฎหมายโดยการวางข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษและจะต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้น จึงเป็นเรื่องที่เหมาะสมแก่สภาพการณ์ในปัจจุบันและอนาคต

2.6.2 แนวทางการประเมินพยานผู้เชี่ยวชาญตาม Criminal Practice Directions 2023[32]

Criminal Practice Directions หรือแนวปฏิบัติในคดีอาญาของสหราชอาณาจักรเป็นเอกสารทางกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างมากในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศอังกฤษ

[32] เฉลิมพล นาคสุวรรณ, ‘แนวทางวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในคดีอาญา’ (รายงานส่วนบุคคลหลักสูตรผู้พิพากษาหัวหน้าศาล 2567) 22-26.

และเวลส์ ซึ่งออกโดยประธานศาลสูงสุด (Lord Chief Justice) โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติศาลและการบังคับใช้กฎหมาย ค.ศ. 2003 (Courts Act 2003) มาตรา 74 โดยมีการปรับปรุงและแก้ไขเป็นระยะเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของกฎหมายและแนวปฏิบัติในศาล มีวัตถุประสงค์เพื่อให้แนวทางแก่ศาลและผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติและขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินคดีอาญา และส่งเสริมความสอดคล้องและประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญาทั่วประเทศ

Criminal Practice Directions มีสถานะเป็น “คำสั่งของศาล” (Order of the Court) ซึ่งมีผลผูกพันทางกฎหมาย แม้จะไม่ใช่กฎหมายในความหมายเดียวกับพระราชบัญญัติ แต่ศาลและผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม การไม่ปฏิบัติตาม Criminal Practice Directions อาจนำไปสู่การอุทธรณ์หรือการทบทวนคำตัดสินของศาลได้ โดยมีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่การฟ้องร้องไปจนถึงการพิจารณาคดีและการอุทธรณ์ และให้คำแนะนำเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการคดี การรับฟังพยานหลักฐาน การใช้เทคโนโลยีในศาล และการปฏิบัติต่อพยานที่เปราะบาง ซึ่ง Criminal Practice Directions ใช้บังคับควบคู่ไปกับ Criminal Procedure Rules ซึ่งเป็นกฎระเบียบในกระบวนวิธีพิจารณาคดีอาญา โดยในขณะที่ Criminal Procedure Rules กำหนดกฎเกณฑ์การดำเนินคดีอาญา Criminal Practice Directions จะให้คำแนะนำเชิงปฏิบัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนำกฎเกณฑ์เหล่านั้นไปใช้ โดย Criminal Practice Direction 2023 หัวข้อที่ 7 ได้กำหนดแนวทางเกี่ยวกับพยานผู้เชี่ยวชาญไว้

3. หลักกฎหมายและบทบาทค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษของประเทศไทย

3.1 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

กฎหมายฉบับนี้มีทั้งมาตราที่ใช้กับกรณีความเสียหายที่เกิดกับเอกชนและความเสียหายต่อสาธารณะ หรือต่อรัฐ เนื่องจากเป็นพระราชบัญญัติที่ตราขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้อย่างรอบด้านที่สุด ซึ่งผู้ที่ได้รับความเสียหายสามารถฟ้องคดีให้ผู้กระทำรับผิดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ ดังนี้

3.1.1 ความรับผิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษจากแหล่งกำเนิด

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 ได้บัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษจากแหล่งกำเนิดไว้ดังนี้

“แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือของรัฐเสียหายด้วยประการใด ๆ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นมีหน้าที่ต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นว่านั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือสงคราม การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ การกระทำหรือละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเองหรือของบุคคลอื่นซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อมในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความรวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย”[33]

3.1.2 ความรับผิดกรณีทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหาย

ในส่วนของค่าเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาตินั้น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้นำหลักความรับผิดโดยเคร่งครัดมาบัญญัติไว้เช่นกัน โดยกำหนดให้ผู้ที่สร้างความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินจะต้องชดใช้ค่าเสียหายดังกล่าวให้กับรัฐ ซึ่งเป็นการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในลักษณะของประโยชน์มหาชน เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นสมบัติร่วมกันของประชาชนในประเทศซึ่งรัฐมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษา หากมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ผู้กระทำจึงต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐ ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมายอันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ หรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น”

3.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

[33] อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม* (พิมพ์ครั้งที่ 6, วิญญูชน 2566) 465-466.

3.2.1 ความเสียหายจากการกระทำละเมิด มาตรา 420

ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อต่อบุคคลภายนอกโดยผิดกฎหมายเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำเสียหายแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี กฎหมายถือว่าผู้นั้นทำละเมิดจะต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดนั้น

3.2.2 ความเสียหายจากการกระทำละเมิด มาตรา 438

ซึ่งบัญญัติว่า “ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่ง ค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิดหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันได้ก่อขึ้นนั้นด้วย” ความรับผิดในทางละเมิดนี้มีความต้องการที่จะเยียวยาผู้เสียหายให้อยู่ในฐานะเสมือนความเสียหายนั้นมิได้เกิดขึ้น เป็นการเยียวยาเฉพาะผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายเป็นรายบุคคล ไม่ได้มุ่งหมายเป็นการลงโทษผู้กระทำ

3.2.3 ความเสียหายจากการกระทำละเมิด มาตรา 444

ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้น ผู้ต้องเสียหายชอบที่จะได้ชดใช้ค่าใช้จ่ายอันตนต้องเสียไป และค่าเสียหายเพื่อการที่เสียความสามารถประกอบการงานสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วน ทั้งในเวลาปัจจุบันนั้นและในเวลาอนาคตด้วย

ถ้าในเวลาที่พิพากษาคดี เป็นพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายนั้นได้มีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีก็ได้” มาตรานี้ครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้นกับร่างกายและสุขภาพ โดยไม่ได้จำกัดอยู่แค่ค่ารักษาพยาบาลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ผู้เสียหายต้องเสียไป และที่สำคัญคือค่าเสียหายที่กระทบต่อความสามารถในการหารายได้ในอนาคต ซึ่งเป็นความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นต่อเนื่อง

3.3 บทบาทของค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษ

ความเสียหายที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น มีความสลับซับซ้อนกว่าคดีละเมิดทั่วไป โดยเฉพาะกรณีสารเคมีที่เป็นพิษ เนื่องจากอาจต้องใช้ระยะเวลาในการแสดงผล หรือมีการตกค้างในร่างกายหรือสิ่งแวดล้อมได้ยาวนาน เมื่อพิจารณาจากความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิดแล้วพบว่าความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เสียหายซึ่งมีจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากภาวะความเสี่ยงภัยของผู้เสียหายในคดีโคบอลต์-60 ซึ่งปัจจุบันผู้เสียหายเหล่านี้ยังอยู่ในสภาพที่แพทย์กระทรวงสาธารณสุขต้องเฝ้าระวังติดตามความเสี่ยงของอาการผู้เสียหายอยู่ หากพิจารณาจากผู้ก่อภัยซึ่งอยู่ในสภาพที่ได้เปรียบทางด้านสถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจ บางรายเป็นนิติบุคคลที่มีผลประกอบการสูงมาก สืบเนื่องจากนโยบายการลงทุนและพัฒนาอุตสาหกรรมจากภาครัฐเป็นแรงกระตุ้นการก่อให้เกิดการทำลายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในขณะที่แรงจูงใจในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมกลับไม่ได้รับการตอบสนองจากผู้ประกอบการเหล่านี้เลย นอกจากนี้ในส่วนของความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติก็ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องโดยผู้กระทำได้รับผลประโยชน์จำนวนมากจากการลักลอบทำลายทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น แต่กลับไม่มีกฎหมายที่มีมาตรการเข้มงวดที่จะทำให้ผู้กระทำเกิดความกลัวที่จะกระทำผิดนั้นได้ ดังนั้น จึงควรมีการนำมาตรการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษตามแนวคิดของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์มาใช้เพื่อลดหรือปรามการกระทำของผู้ก่อภัยเหล่านี้ รวมทั้งรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ในมาตรฐานที่ดีตลอดจนคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไปด้วย

ค่าเสียหายเชิงลงโทษที่จะนำมาใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นจะเป็นมาตรการที่เสริมมาตรการทางแพ่งและสร้างความแข็งแกร่งให้แก่มาตรการทางอาญาให้สามารถคุ้มครองผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามการจะนำค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ให้ได้ผลบรรลุตามวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน ไม่ใช่ว่าจะนำไปใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมได้ทุกคดีเพราะความเสียหายและความร้ายแรงตลอดจนพฤติการณ์การกระทำความผิดของผู้กระทำในแต่ละคดีมีความแตกต่างกัน เช่น การปล่อยน้ำเสียธรรมดากับน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารเคมีก็จะมีผลกระทบแตกต่างกันไปตามความร้ายแรงของพฤติการณ์ โดยผู้เขียนเห็นว่าควรพิจารณาตัวผู้กระทำผิดเป็นปัจจัยในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เนื่องจากค่าเสียหายเชิงลงโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบจนไม่กล้ากระทำความผิดหรือไม่กล้ากระทำซ้ำอีก

ดังนั้นค่าเสียหายเชิงลงโทษควรนำมาใช้ในกรณีสารเคมีที่เป็นพิษที่ผู้ก่อให้เกิดมลพิษกระทำโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เพราะความเสียหายจากสารเคมีเป็นพิษมีความเสียหายร้ายแรงกว่าปกติธรรมดา หากการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่ได้ทำให้ผู้กระทำรู้สึกว่าได้รับการลงโทษ

และเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดอีกวัตถุประสงค์ของการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษก็จะไม่บรรลุผล หรือหากผู้กระทำไม่ได้มีพฤติการณ์ที่ชั่วร้ายไม่มีเจตนาเพียงแต่ประมาทเลินเล่อธรรมดาเช่นนี้ก็ไม่ควรกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษเช่นกัน เพราะวัตถุประสงค์ของค่าเสียหายเชิงลงโทษต้องการลงโทษผู้ที่เจตนาหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น[34]

โดยการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษของเอกชนและค่าเสียหายเชิงลงโทษของรัฐมีลักษณะของความเสียหายที่แตกต่างกันตามที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าให้ผู้เสียหายนั้นสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายประเภทใดได้บ้าง ดังนั้น การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษก็จะแตกต่างกันด้วยเพราะมาจากฐานการคิดที่ไม่เหมือนกัน จึงแบ่งการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษออกได้เป็น 2 กรณีดังนี้

(1) กรณีเอกชนเป็นผู้เสียหาย ในกรณีที่เอกชนเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม เช่น เกิดความเสียหายต่อชีวิตร่างกายจากมลพิษตามมาตรา 96 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษจะพิจารณาจากความเสียหายที่เอกชนได้รับเป็นหลัก คือมองว่าประชาชนหรือเอกชนเสียหายเพียงใดไม่ใช่มองว่าสิ่งแวดล้อมเสียหายเพียงใด แม้ว่าลำดับของความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติก่อน แล้วจึงส่งผลกระทบมาถึงประชาชนหรือเอกชนให้ได้รับความเสียหายก็ตาม ทั้งนี้เพราะหลักกฎหมายแพ่งทั่วไปย่อมต้องให้ผู้เสียหายหรือโจทก์ผู้ฟ้องคดีได้รับการชดใช้ค่าเสียหายเฉพาะในส่วนที่ตนเสียหายเท่านั้นด้วยเหตุนี้แม้จะเกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติด้วย ก็ไม่ต้องนำมาคำนวณเพื่อกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์หรือเอกชนแต่อย่างใด มิฉะนั้นแล้วก็จะกลายเป็นประชาชนที่ได้รับผลกระทบต่างแย่งกันฟ้องเพื่อต้องการค่าเสียหายเชิงลงโทษที่คดีจากฐานความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นมูลค่าสูง

ดังนั้น ในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษกรณีเอกชนเป็นผู้เสียหายหรือผู้ฟ้องคดีจึงต้องพิจารณาจากความเสียหายที่แท้จริงที่เอกชนแต่ละคนได้รับเป็นราย ๆ ไปมาเป็นฐานในการคำนวณค่าเสียหายเชิงลงโทษ ส่วนจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษจะคูณให้กี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงนั้นก็ให้ศาลพิจารณาจากพฤติการณ์และลักษณะการกระทำความผิดของจำเลย กรณีนี้จะทำให้บุคคลแต่ละคนที่เป็นโจทก์ได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนและค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความเสียหายที่แต่ละคนได้รับทำให้เกิดความเป็นธรรมและสังคมไม่เกิดความวุ่นวายตามมา

(2) กรณีรัฐเป็นผู้เสียหาย ในคดีสิ่งแวดล้อมที่รัฐเป็นผู้เสียหายนั้น การกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษจะคิดจากฐานของความเสียหายของรัฐ เช่น ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ

---

[34] พินิจ นิติวิทยาเทพ, 'มาตรการเยียวยาความเสียหายต่อบุคคลในคดีสิ่งแวดล้อม' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2549) 71.

สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ค่าเสียหายของรัฐได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษตาม ตามมาตรา 96 วรรคสอง และมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหาย ตามมาตรา 97 เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ในการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในชาติ ผู้ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสียหายจึงต้องชดใช้ค่าเสียหายให้รัฐ หากพระราชบัญญัตินี้บัญญัติให้ศาลสามารถกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้ก็จะนำค่าเสียหายของรัฐเหล่านี้มาเป็นฐานแล้วคูณจำนวนเท่าตามที่ศาลกำหนดให้เป็นจำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษแยกต่างหากจากค่าเสียหายที่แท้จริงอีกจำนวนหนึ่ง

4. ปัญหาเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษ

4.1 ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเกี่ยวกับทรัพยากร-ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งโดยสภาพแล้วมีความเป็นพิเศษแตกต่างจากคดีความทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในลักษณะของมูลคดีและผลที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยส่วนรวม แต่ในส่วนความรับผิดทางแพ่งแล้วคดีสิ่งแวดล้อมยังมีความยุ่งยากซับซ้อนและลักษณะพิเศษเป็นการเฉพาะ และไม่ได้เกิดเฉพาะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดโดยเฉพาะแต่เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ พืช และสัตว์ จึงเป็นความเสียหายที่มีผลกระทบต่อสังคมโดยรวม และความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินอื่นใดที่สร้างขึ้นโดยมือมนุษย์ เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่อาจทดแทนได้ เมื่อเกิดความเสียหายแล้วย่อมไม่อาจจะทำให้สิ่งที่เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิมหรือหากทำได้ต้องใช้ระยะเวลานาน และเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 เป็นบทบัญญัติความรับผิดโดยเคร่งครัด กล่าวคือผู้ก่อให้เกิดการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษต้องรับผิดเสมอแม้มิได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อเว้นแต่เข้าข้อยกเว้นของกฎหมาย โดยเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดในค่าเสียหายรวมทั้งค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางรัฐต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย ส่วนมาตรา 97 บัญญัติให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหาย แต่มิได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายไว้ จะเห็นได้ว่าค่าเสียหายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักในเรื่องละเมิด ตามมาตรา 438

ยังคงเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริง กล่าวคือ หากผู้ต้องเสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดเท่าใดศาลจะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ต้องเสียหายที่ต้องเสียหายตามความเป็นจริง

จากกรณีศึกษาคดีสิ่งแวดล้อมที่มีการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในศาลยุติธรรม เช่น คดีหมายเลขแดงที่ 1267/2547 ของศาลแพ่ง[35] ซึ่งในคดีนี้ศาลได้กำหนดค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิดต่อโจทก์แต่ละคน คือ ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาล ค่าเดินทางภายหลังวันฟ้องเพื่อไปพบแพทย์เพื่อตรวจดูอาการ ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน ค่าปลงศพและค่าอุปการะเลี้ยงดู

ในคดีหมายเลขแดงที่ 3426/2550 ของศาลอุทธรณ์ภาค 7[36] ซึ่งในคดีนี้ศาลได้พิพากษาให้จำเลยรับผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่โจทก์ คือ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลก่อนฟ้อง ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลต่อเนื่องจนกว่าจะลดปริมาณของสารตะกั่วในร่างกายให้อยู่ในระดับที่จะไม่เกิดพิษต่อโจทก์ทั้งแปดภายในระยะเวลาสองปี ค่ากระบือที่ตายของโจทก์ ค่าที่ต้องเสียความสามารถและโอกาสในการทำงานอย่างสิ้นเชิงหรือบางส่วนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าเสื่อมสุขภาพอนามัยได้รับทุกขเวทนาทางด้านจิตใจและสูญเสียอวัยวะคุณภาพชีวิตโอกาสที่จะพัฒนาตนอย่างมีศักยภาพและความสามารถที่จะสืบพันธุ์ได้ ค่าขาดประโยชน์ในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค ขาดแหล่งอาหาร ขาดประโยชน์ในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากห้วยคลิตี้

จากกรณีศึกษาจะเห็นว่าค่าสินไหมทดแทนอาจจะกำหนดตามหลักกฎหมายละเมิดเท่านั้น กล่าวคือ หลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 438 ตามมาตรา 443 และตามมาตรา 444 วรรคแรก ซึ่งค่าสินไหมทดแทนตามหลักกฎหมายละเมิดนี้จะตั้งอยู่บนหลักการเยียวยาที่ต้องจ่ายไปจริงเท่านั้น ในการพิจารณาคดีการนำสืบค่าสินไหมทดแทนในส่วนนี้ส่วนใหญ่ผู้เสียหายหรือโจทก์จะต้องมีเอกสารด้านการเงิน เช่น ใบเสร็จในการรักษาพยาบาล ค่ายา ค่าใช้จ่ายจำเป็นอื่น ๆ เป็นต้น เพื่อมาแสดงต่อศาลให้เห็นว่าได้ใช้จ่ายในการรักษาตัวเองเป็นไปตามจำนวนเท่าใด ถึงแม้ตามมาตรา 446 กำหนดให้ผู้ที่ได้รับความเสียหายต่อร่างกายหรืออนามัยมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงินด้วย เช่น กรณีของคดีโคบอลต์-60 ที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายจากการรั่วไหลของรังสีโคบอลต์-60 ศาลได้กำหนดให้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงินแก่โจทก์แต่ละคนในคดีนี้ ซึ่งมีอาการกลุ่มเม็ดเลือดและโครโมโซมผิดปกติ ผิวหนัง

[35] คำพิพากษาศาลแพ่งที่ 1267/2547.

[36] คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ภาค 7 ที่ 3426/2550.

ติดเชื้อ ถูกเจาะไขกระดูก มีความเครียดต้องพักรักษาในห้องปลอดเชื้อและต้องรับการตรวจรักษาอย่างต่อเนื่องอีกสิบปีศาลกำหนดค่าเสียหายส่วนนี้ให้จำนวน 100,000 บาท เป็นต้น

กรณีดังกล่าวจึงก่อให้เกิดปัญหาว่าการที่ผู้ก่อมลพิษทำให้เกิดความเสียหายโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายแก่ผู้อื่น บางกรณีก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงโดยเฉพาะกรณีที่สารเคมีเป็นพิษทั้งผู้ก่อมลพิษย่อมคาดเห็นได้แล้วว่าจะก่อให้เกิดความเสียหาย แต่ก็ยังกระทำการดังกล่าวโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาเช่นในกรณีคดีลำห้วยคลิตี้ โดยการปล่อยน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารตะกั่วและสารเคมีจากการล้างแร่ลงสู่ลำห้วยคลิตี้ ซึ่งเป็นแหล่งดำรงชีพของคนไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงในหมู่บ้านคลิตี้ โดยชาวบ้านมีการใช้ลำน้ำห้วยดังกล่าวในการอุปโภคบริโภค ศาลในคดีนี้ได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ตามหลักกฎหมายละเมิดตามที่กล่าวมา จึงเกิดเป็นปัญหาในทางกฎหมายที่จะลงโทษแก่ผู้ก่อมลพิษนอกจากโทษทางอาญาที่ผู้ก่อมลพิษได้ก่อมลพิษแก่สิ่งแวดล้อมอันเป็นต้นเหตุแห่งความเสียหายทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์ ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณนั้นซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นความเสียหายที่ร้ายแรงต่อชีวิตร่างกายอนามัยและทรัพย์สินของผู้ได้รับความเสียหายเพียงแค่ผู้ก่อมลพิษกระทำการโดยประมาทไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะตามมา ไม่มีความยำเกรงต่อการกระทำเมื่อผู้เสียหายใช้สิทธิทางศาลเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายดังกล่าว ศาลยังกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามความเป็นจริงซึ่งคำพิพากษาของศาลยังกำหนดค่าสินไหมทดแทนในส่วนนี้น้อยมากหากเทียบความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและมนุษย์จึงเป็นปัญหาที่ผู้ประกอบการยังไม่ยำเกรงต่อความเสียหาย อาจเป็นเพราะว่ารายได้จากการประกอบการของผู้ก่อมลพิษมีมากกว่าหากมีการฟ้องร้องเกิดขึ้นนั่นเอง

จากการศึกษาตามหลักกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ มีหลักการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ ซึ่งเป็นหลักการที่ศาลสั่งให้ผู้ก่อมลพิษชดใช้ค่าเสียหายในเชิงลงโทษได้ อันเป็นหลักกฎหมายของคอมมอนลอว์ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่กำหนดหลักการไว้โดยคดีละเมิดสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกา ศาลจะกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษเป็นการลงโทษอันเป็นการป้องกันการกระทำซ้ำ อีกทั้งเป็นการเตือนผู้ประกอบการให้ตระหนักถึงผลกระทบหากความเสียหายเกิดแก่สิ่งแวดล้อม

จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาคำพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมของศาลไทยนั้น ศาลไทยกำหนดค่าเสียหายให้จำเลยผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายน้อยมากเมื่อเทียบกับคำพิพากษาของศาลต่างประเทศ โดยศาลไทยจะใช้หลักทั่วไปในเรื่องละเมิด คือ หลักชดเชยความเสียหายตามความเป็นจริงเท่านั้น[37] อีกทั้งในปัจจุบันสำหรับประเทศไทยยังไม่มีคำพิพากษาที่วินิจฉัยประเด็นนี้

[37] อำนาจ วงศ์บัณฑิต, *กฎหมายสิ่งแวดล้อม* (พิมพ์ครั้งที่ 5, วิญญูชน 2567) 555-570.

โดยตรง แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่วินิจฉัยว่า ความผิดตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 ศาลมีอำนาจกำหนดให้ตามพฤติการณ์ที่ปรากฏในคดีตามสมควรได้โดยพิจารณาถึงพฤติการณ์ความร้ายแรงจากการกระทำของจำเลยประกอบด้วย แต่มิได้อ้างถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 ในการวินิจฉัย[38] จึงยังไม่สามารถชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศทั้งหมดหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นที่ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับความเสียหายโดยตรงส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวมแย่ลง

ดังนั้นในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษ จากการศึกษาเห็นได้ว่ามีลักษณะคดีที่แตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป หรือแม้แต่กระทั่งคดีสิ่งแวดล้อมธรรมดาหากแต่ยังคงใช้หลักกฎหมายในลักษณะละเมิดมาใช้บังคับ ยังไม่มีความเหมาะสมเพียงพอในการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิด โดยไม่คำเกรงถึงความเสียหายของผู้ก่อมลพิษ ซึ่งลักษณะของค่าเสียหายเชิงลงโทษจะมีลักษณะที่จะทำให้ผู้ก่อมลพิษจะต้องชดใช้ค่าเสียหายเพื่อเป็นการลงโทษผู้ก่อมลพิษนั้นด้วยหากมีการนำหลักการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษดังที่มีในประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศอังกฤษ แม้กระทั่งในการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษในคดีละเมิดในกฎหมายแพ่งของประเทศไทย มาปรับใช้กับการกำหนดค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษ ผู้เขียนเห็นว่าจะเป็นมาตรการทางกฎหมายมาตรการหนึ่งที่จะช่วยบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งในตัวของผู้ที่ได้รับความเสียหายเอง และทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งยังอาจจะเป็นการป้องกันมิให้ผู้ประกอบการที่อาจจะก่อให้เกิดมลพิษรายอื่นให้มีความระมัดระวังในการประกอบการเพื่อมิให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นและสิ่งแวดล้อมต่อไป

4.2 ปัญหาเรื่องค่าเสียหายในอนาคตและการแก้ไขคำพิพากษาในส่วนของค่าเสียหายคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษ

บางกรณีความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบุคคลอันเนื่องมาจากสารเคมีในกระบวนการอุตสาหกรรมมิได้เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่ต้องอาศัยระยะเวลาการสะสมของสารนั้นในร่างกายหรืออาจจะต้องมีปริมาณการสะสมของสารจำนวนหนึ่งจึงจะแสดงปฏิกิริยาต่อร่างกายของมนุษย์ ในกรณีเช่นนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการพิจารณาคดีของศาลคือการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างสารเคมีกับความเสียหายต่อสุขภาพร่างกายของโจทก์ เพราะบางครั้งผลเสียหายอาจจะเกิดขึ้นหลังจากคดีเสร็จสิ้นไปแล้วเป็นเวลานาน ซึ่งจะมีผลกระทบในเรื่องการกำหนดค่าเสียหายหรืออายุความฟ้องร้องคดี เนื่องจากผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอาจส่งผลหรือสังเกตเห็นได้เนิ่นช้า แม้ในกรณีที่ผลกระทบปรากฏชัดเจน

[38] คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1396/2559.

ก็อาจต้องใช้เวลาในการฟื้นฟูและขจัดมลพิษเป็นเวลานานจนพ้นวันที่ศาลมีคำพิพากษาออกไปอีกหลายปี ค่าใช้จ่ายและมาตรการในการฟื้นฟูและขจัดมลพิษจึงอาจเปลี่ยนแปลงไปจนกว่าจะดำเนินการเสร็จสิ้น ในบางกรณีในวันฟ้องหรือวันที่ศาลมีคำพิพากษาคู่ความไม่สามารถกำหนดค่าเสียหายจำนวนแน่นอนได้ แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 444 วรรคสอง กำหนดให้ศาลมีอำนาจสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาเกี่ยวกับค่าเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยอีกภายในระยะเวลาไม่เกินสองปีเท่านั้น ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับลักษณะความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยในคดีสิ่งแวดล้อมที่ต้องรอระยะเวลาปรากฏอาการ ความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษนั้นแตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป จึงเกิดปัญหาขึ้นว่าความเสียหายนั้นอาจเกิดจากการสะสมของสารพิษในร่างกายโดยยังไม่ปรากฏอาการ ซึ่งบางกรณีอาจใช้เวลานานกว่าสองปีที่จะปรากฏออกมาได้ เพราะสารพิษที่สะสมอยู่ในร่างกายยังไม่ปรากฏอาการ จากกรณีศึกษาการฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในศาลยุติธรรม เช่น กรณีของคดีโคบอลต์-60 ที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายจากการรั่วไหลของรังสีโคบอลต์-60 ที่โจทก์ที่ 1 ถึงที่ 4 และที่ 6 ถึงที่ 11 ขอให้ศาลสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาในส่วนค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยและค่าเสียหายที่เสียความสามารถในการประกอบการงานของโจทก์ที่ 1 ที่ 3 และที่ 6 ถึงที่ 11 ภายในระยะเวลาสองปี และให้จำเลยทั้งห้าร่วมกันหรือทดแทนกันจัดหาหรือวางหลักประกันความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยและค่าเสียหายที่เสียความสามารถในการประกอบการงานของโจทก์ที่ 1 ที่ 3 และที่ 6 ถึงที่ 11 ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการตรวจและติดตามผลในอนาคตสิบปี เนื่องจากมีโอกาสที่จะเป็นมะเร็งมากกว่าบุคคลทั่วไปแต่ไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่าโจทก์ที่ 1 ที่ 3 และที่ 6 ถึงที่ 11 จะเป็นโรคดังกล่าวหรือไม่และพ้นวิสัยที่จะทราบว่าความเสียหายมีเพียงใด จึงสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาภายในกำหนดสองปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 444 วรรคสอง ส่วนที่จะขอให้จำเลยวางประกันนั้นศาลพิพากษาว่าเมื่อความเสียหายยังไม่เกิดขึ้นจึงไม่กำหนดให้จำเลยที่ 1 วางประกัน[39] ตามกรณีศึกษาในคดีนี้เห็นว่าข้อเท็จจริงในการพิจารณาคดีปรากฏชัดแล้วว่าโจทก์ผู้ได้รับความเสียหายจากรังสีโคบอลต์-60 รั่วไหลนั้น การที่รังสีแพร่กระจายออกมาทำให้บุคคลถึงแก่ความตายและโจทก์ได้รับอันตรายแก่กายมีโครโมโซมผิดปกติ ไขกระดูกฝ่อ กลุ่มเม็ดเลือดต่ำต้องเข้ารักษาและพบแพทย์เป็นประจำอย่างต่อเนื่องสิบถึงสิบห้าปีเพื่อเฝ้าระวังอาการเนื่องจากบริเวณที่ได้รับรังสีมีโอกาสที่จะเป็นมะเร็งได้ง่าย จึงเห็นว่าระยะเวลาในการปรากฏอาการของผู้ได้รับความเสียหายจากการก่อมลพิษนั้นมีระยะเวลาค่อนข้างยาวนานในการติดตามเฝ้าระวังว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายจะได้รับอันตรายที่ร้ายแรงมากกว่าขณะที่ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในตอนแรก หรือไม่หากผู้ที่ได้รับความเสียหายจะต้องรอให้ปรากฏอาการที่ชัดเจนแล้วค่อยนำ

[39] คำพิพากษาศาลแพ่งที่ 1269/2547.

คดีมาฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนก็อาจจะเป็นผลให้คดีของโจทก์ผู้เสียหายขาดอายุความ และศาลต้องพิพากษายกฟ้อง เมื่อผู้เสียหายเลือกหนทางที่จะนำคดีมาฟ้องต่อศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในขณะที่ผู้เสียหายปรากฏอาการออกมาแล้วแต่ผลทางการแพทย์ก็ยังปรากฏว่าต้องเฝ้าระวังติดตามผลอีกอย่างเช่นในคดีโคบอลต์-60 นี้ที่แพทย์ให้เฝ้าระวังติดตามอาการเป็นระยะเวลาสิบถึงสิบห้าปี เนื่องจากมีโอกาสเป็นมะเร็งมากกว่าคนปกติซึ่ง ในทางกฎหมายการที่กำหนดค่าสินไหมทดแทนภายหลังในกรณีเกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 444 วรรคสอง กำหนดให้ศาลสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกในระยะเวลาไม่เกินสองปี ซึ่งหากเปรียบเทียบความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตผู้ที่ได้รับความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมนั้น ระยะเวลาดังกล่าวยังไม่เหมาะสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้นภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษาไปแล้ว ทำให้เกิดปัญหาแก่ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษโดยหากเป็นโรคร้ายแรงกว่าขณะที่ได้มีคำพิพากษาและระยะเวลาในการที่ศาลได้สงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาล่วงเลยระยะเวลาสองปีแล้ว ผู้เสียหายไม่อาจได้รับการเยียวยาความเสียหายในส่วนนี้ไปในคราวเดียวกันกับที่ได้ทำการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนซึ่งเหตุแห่งการใช้สิทธิเรียกร้องเป็นอย่างเดียวกันคือการที่จำเลยทำให้เกิดมลพิษอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้เขียนได้ศึกษาเทียบเคียงกับประเทศสหรัฐอเมริกา มีอายุความเกี่ยวกับค่าเสียหายในการขจัดและฟื้นฟูมลพิษมีระยะเวลาสามปีถึงสิบปีแล้วแต่กรณีนับแต่วันที่สิ้นสุดระยะเวลาฟื้นฟู[40] แต่กฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกามิได้กำหนดให้ศาลสามารถสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาได้ เนื่องจากการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษามีข้อเสียหลายประการกล่าวคือ อาจเป็นการกระทบกระเทือนต่อหลักคำพิพากษาถึงที่สุดและหลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความที่มีขึ้นเพื่อป้องกันมิให้มีการดำเนินกระบวนพิจารณาซ้ำในเรื่องเดิมหลายรอบ อันเป็นการสิ้นเปลืองเวลา ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความไม่แน่นอนแก่คู่ความที่อาจมีความเสี่ยงให้ต้องจ่ายหรือได้รับค่าเสียหายที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งการพิจารณากำหนดค่าเสียหายหลังจากเกิดเหตุเป็นเวลานานอาจมีเหตุภายนอกแทรกซ้อนอันส่งผลกระทบต่อความเสียหายหรือพื้นที่เกิดเหตุ ซึ่งมีผลต่อการคำนวณค่าเสียหายและไม่ได้สามารถพิสูจน์ได้โดยง่ายว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลโดยตรงจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือเกิดจากปัจจัยภายนอกอื่น

ดังนั้นในการเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการทำให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ใช้เวลานานพอสมควรกว่าจะปรากฏอาการซึ่งขณะฟ้องคดีนั้นความเสียหายอาจจะยังไม่ปรากฏ หากความเสียหายปรากฏภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาและล่วงเลย

[40] United States Environmental Protection Agency, 'Superfund Cost Recovery' (เชิงอรรถ 17).

ระยะเวลาที่ศาลได้สงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาไว้แล้วก็อาจจะทำให้ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยา ในกรณีนี้ หากมีการแยกพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมออกจากคดีละเมิดทั่วไปและมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายในอนาคตในกรณีที่เป็นการพ้นวิสัยที่จะหยั่งรู้ได้ว่าความเสียหายที่แท้จริงมีเพียงใด ศาลควรกำหนดให้สงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาได้ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด อีกทั้งค่าสินไหมทดแทนตลอดระยะเวลาที่โจทก์ได้รับความเสียหายผลกระทบใด ๆ ในการติดตามอาการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการพิจารณาว่าผู้เสียหายจะต้องเฝ้าระวังติดตามอาการระยะเวลานานเท่าใด ศาลก็ควรกำหนดระยะเวลาในการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาตามระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร เพื่อให้โจทก์ได้รับค่าชดเชยตามสมควรโดยเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ต่างจากละเมิด ผู้เขียนมีความเห็นว่าค่าเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับไม่เพียงพอต่อการเยียวยาความเสียหายได้เท่าที่ควร เพราะกรณีสารเคมีเป็นพิษในร่างกายโจทก์ยากต่อการพิสูจน์ความเสียหายได้ทั้งหมดและใช้ระยะเวลาในการแสดงอาการ อีกทั้งมีการตกค้างของสารเคมีที่เป็นพิษในร่างกายและมีความเสี่ยงกว่าคดีละเมิดทั่วไป และมีผลในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสุขภาพกายและจิตใจ จึงควรให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 แต่ก็ไม่เกินกว่าที่โจทก์ร้องขอคือความเสียหายที่แท้จริงของโจทก์เองโดยใช้ดุลพินิจของศาลได้ตามสมควร

4.3 ปัญหาหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการคำนวณค่าเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษ

ปัญหาการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการคำนวณค่าเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สำหรับประเทศไทยแม้ศาลยุติธรรมจะมีคำแนะนำประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมส่งเสริมให้มีการใช้พยานผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในหลายขั้นตอน เช่น การเก็บข้อมูล การรวบรวมพยานหลักฐาน การไกล่เกลี่ย เป็นต้น และแนะนำการชั่งน้ำหนักพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อมว่า “ในการพิจารณาชั่งน้ำหนักพยานผู้เชี่ยวชาญ ศาลพึงพิจารณาถึงความเป็นที่ยอมรับของหลักการ และทฤษฎีที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอ โอกาสผิดพลาดทางวิทยาศาสตร์ ความรู้และประสบการณ์ของพยาน ประวัติการทำงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีหรือประโยชน์ส่วนได้เสียในผลของคดี” ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อมของศาลไทยสามารถเพิ่มประสิทธิภาพได้อีก เนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษในการพิสูจน์ตามภาระการพิสูจน์บางประการ เช่น การพิสูจน์ถึงสารเคมีหรือสารพิษบางชนิดที่มีความสลับซับซ้อนทางวิทยาศาสตร์ ทางเทคโนโลยีและทางการแพทย์ซึ่งในปัจจุบันได้วิวัฒนาการก้าวหน้าไปอย่างมาก บางกรณีจะต้องนำข้อมูลทางเคมีหรือชีววิทยา

มาประกอบการพิจารณาเพื่อที่จะทำให้ทราบถึงผลกระทบที่จะออกมาในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงความเป็นไปได้ของความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งต้องใช้เทคนิคและหลักวิชาการเข้ามาวิเคราะห์ นอกจากนี้พยานหลักฐานที่ผู้เสียหายได้มาหลังจากที่ได้รับผลร้ายแล้ว อาจเปลี่ยนสภาพหรือสภาวะไปทำให้พยานหลักฐานนั้นไม่น่าเชื่อถือและไม่อาจบ่งชี้ถึงการกระทำของผู้กระทำความผิดได้ จึงมีความจำเป็นต้องใช้พยานผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหายเพราะพยานผู้เชี่ยวชาญจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องต่อศาลในเรื่องผลของการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี การแพทย์ หรือทางวิชาการอื่น ๆ เป็นต้น สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นเรื่องที่บุคคลธรรมดาทั่วไปไม่มีความรู้ความเข้าใจและไม่สามารถให้ความเห็นได้

การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องใช้ความรู้ความสามารถเป็นพิเศษของพยานผู้เชี่ยวชาญจึงจะกำหนดค่าเสียหายได้ประกอบกับหลักในการคำนวณค่าเสียหายต้องอาศัยความรู้พื้นฐานทางวิชาการ วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมตลอดจนใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์จนอาจทำให้การเรียกร้องค่าเสียหายมีความไม่ชัดเจน นอกจากนี้การที่ศาลจะกำหนดค่าเสียหายนั้นศาลจะต้องพิจารณาจากพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาแสดง ซึ่งบ่อยครั้งที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ในคดีสิ่งแวดล้อมไม่สามารถพิสูจน์ความเสียหายเท่าที่ตนเสียหายจริงให้ศาลเห็นได้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้การกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมมีปัญหาดังนี้

ในกรณีของโจทก์ซึ่งมีหน้าที่ในการนำสืบเสมอว่าตนได้รับความเสียหายอย่างไรและเพียงใดศาลจึงสามารถพิพากษาให้จำเลยรับผิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์ได้ แม้จำเลยจะไม่ต่อสู้ในเรื่องค่าเสียหายไว้ในคำให้การหรือในการสืบพยานของตน โจทก์ก็ยังมีหน้าที่ต้องนำสืบพิสูจน์ความเสียหายที่ตนได้รับด้วย แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นบางครั้งในขณะดำเนินคดีความเสียหายที่เกิดขึ้นยังไม่สามารถคิดคำนวณเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนได้หรือต้องใช้ความรู้ความสามารถเป็นพิเศษของผู้เชี่ยวชาญจึงจะกำหนดค่าเสียหายได้ซึ่งโจทก์ไม่สามารถนำสืบพิสูจน์ในเรื่องค่าเสียหายและค่าใช้จ่ายในการขจัดความเสียหายได้อย่างชัดแจ้ง โจทก์จึงมีอุปสรรคในการฟ้องเรียกค่าเสียหายและในการนำสืบพิสูจน์ความเสียหายและจำนวนค่าเสียหายอยู่มาก ซึ่งทำให้การกำหนดค่าเสียหายแก่โจทก์อาจไม่ได้รับความเป็นธรรม

ในกรณีของศาลซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นยังคงมีปัญหาเนื่องจากศาลต้องใช้องค์ความรู้ในหลาย ๆ เรื่องประกอบกัน เช่น วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น จึงจะสามารถกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้อย่างเป็นธรรม จะเห็นได้จากกรณีความเสียหายต่อบุคคลบางครั้งผู้ได้รับสารพิษมีอาการเจ็บป่วยแต่ยังไม่ปรากฏอาการร้ายแรงออกมาหากฟ้องค่าเสียหายโดยอ้างว่าตนอาจเป็นโรคอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคตได้ เช่น โรคมะเร็ง เช่นนี้ศาล

จำต้องใช้ความเห็นของแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาประกอบการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหาย ซึ่งน่าจะคาดการณ์ได้ใกล้เคียงความเป็นจริงได้ดีกว่าผู้อื่น ส่วนความเสียหายที่เกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาประเมินมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้การกำหนดค่าเสียหายในส่วนนี้ยังมีปัญหาอยู่พอสมควร เช่น กรณีที่จำเลยปล่อยสารพิษลงไปในแม่น้ำและทำให้ปลาที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำนั้นตาย มูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่เสียไปจะกำหนดราคาเท่ากับราคาปลาที่ตายหรือจะรวมถึงระบบนิเวศในแม่น้ำดังกล่าวที่เสียไปเนื่องจากสัตว์และพืชที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นไม่สามารถเจริญพันธุ์ได้อีกต่อไป ซึ่งในการพิสูจน์ความเสียหายในส่วนนี้จำเป็นต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น นักวิทยาศาสตร์การเกษตร นักวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม และนักวิทยาศาสตร์ด้านป่าไม้และการอนุรักษ์ นักเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีมูลค่าของการได้รับความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมรวมถึงระบบนิเวศที่อาจดำรงอยู่และมูลค่าการเป็นมรดกเพื่อประโยชน์ต่อบุคคลในรุ่นต่อไปในอนาคตด้วย ค่าเสียหายเหล่านี้หากศาลไม่มีความรู้ในหลายด้านอาจจะไม่สามารถกำหนดค่าเสียหายเพื่อเยียวยาความเสียหายได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาถึงแนวคิดในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมการใช้หลักความรับผิดโดยเคร่งครัดกับคดีสิ่งแวดล้อมในการเรียกร้องค่าเสียหายโดยทั่วไป ผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับความเสียหายที่ได้รับว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร ซึ่งเป็นแนวคิดจากทฤษฎีที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลซึ่งทฤษฎีนี้ได้ใช้พิสูจน์ความรับผิดทางละเมิด แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมการที่จะพิสูจน์ให้ได้ครบองค์ประกอบเช่นนั้นถือเป็นภาระและความยากลำบากอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น กรณีชุมชนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับโรงไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ หากมีการเจ็บป่วยเนื่องจากสภาวะแวดล้อมเป็นพิษ ผู้เสียหายจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าสาเหตุของการเจ็บป่วยเป็นผลโดยตรงจากกิจกรรมของโรงไฟฟ้าดังกล่าวนั้น ซึ่งนับเป็นภาระและความยากลำบากอย่างมากของฝ่ายโจทก์ที่จะต้องนำสืบถึงผู้กระทำผิดและความเสียหายที่ได้รับอีกทั้งฝ่ายจำเลยย่อมอยู่ในวิสัยที่ป้องกันขัดขวางการพิสูจน์ความเสียหายดังกล่าวนั้นได้ดีกว่า ย่อมไม่เป็นการเพียงพอในการพิสูจน์ความเสียหายจากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นจะมีความแตกต่างจากความเสียหายในเรื่องอื่น ๆ เช่น ละเมิดหรือเหตุเดือดร้อนรำคาญ ซึ่งสามารถกำหนดตัวผู้เสียหายและพิสูจน์ความเสียหายได้อย่างชัดเจน ส่วนผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมในกรณีสารเคมีเป็นพิษจะมีลักษณะของความเสียหายที่เป็นสาธารณะ กล่าวคือจะมีผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเป็นความเสียหายที่เกิดจากการสะสมของสารเคมีซึ่งต้องใช้เวลานานกว่าจะพิสูจน์ถึงความเสียหายได้อย่างชัดเจนโดยใช้

ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้ เว้นแต่ความเสียหาย เช่น โรคต่าง ๆ จะแสดงออกภายหลังและความเสียหายจากผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมจะเกิดขึ้นอย่างเฉียบพลัน

นอกจากนี้ผู้เขียนได้ศึกษาเทียบเคียงกับประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ว่าพยานผู้เชี่ยวชาญจะรับฟังได้ก็ต่อเมื่อมีข้อทดสอบดังกล่าวได้แก่

(1) ทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้เคยได้รับการทดสอบแล้วหรือไม่

(2) ทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้เคยได้รับการพิจารณาจากพยานผู้เชี่ยวชาญอื่นหรือเคยได้รับการตีพิมพ์หรือไม่

(3) อัตราความคลาดเคลื่อนหรือความน่าจะเป็นของทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้

(4) เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการและรักษามาตรฐานการดำเนินงานตามทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้ และ

(5) ทฤษฎีหรือเทคนิคที่พยานผู้เชี่ยวชาญใช้ได้รับการยอมรับจากวงการวิทยาศาสตร์หรือไม่

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้หลักที่เรียกว่า Daubert factors เป็นมาตรฐานในการรับฟังคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญและหลีกเลี่ยงคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญที่เกิดจากการทำวิจัยเพื่อให้ชนะคดีโดยเฉพาะซึ่งหลักดังกล่าวนำมาจาก คดี Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc.[41] หลักการดังกล่าวเป็นข้อทดสอบเบื้องต้นว่าคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญอ้างอิงมาจากหลักเหตุผลหรือวิธีการที่ถูกต้องตามหลัก วิทยาศาสตร์และสามารถนำมาใช้กับข้อเท็จจริงในคดีได้หรือไม่

นอกจากนี้ตามกฎของกระทรวงมหาดไทยสหรัฐอเมริกาได้แยกหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญออกเป็นหลักเกณฑ์บังคับ (mandatory criteria) และหลักเกณฑ์ประกอบการใช้ดุลพินิจ (discretionary criteria) โดยคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญต้องเข้าองค์ประกอบครบตามหลักเกณฑ์บังคับจึงจะสามารถนำมาใช้ในคดีได้ เว้นแต่มีเหตุอันควรได้รับการยกเว้น ส่วนหลักเกณฑ์ประกอบการใช้ดุลพินิจเป็นหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ชั่งน้ำหนักในการรับฟังพยานหลักฐานนั้นได้ ซึ่งมีคดี California v. BP American (American Trader) เป็นคดีที่หน่วยงานหลักซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติแทนประชาชน Trustee ฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายจากบริษัท American Trader เนื่องจากน้ำมันดิบซึ่งเป็นสารเคมีปริมาณ 300,000 แกลลอน รั่วไหลจากเรือบรรทุกน้ำมันดิบลงสู่มหาสมุทรแพร่กระจ่ายและปนเปื้อนไปทั่วบริเวณใกล้เคียงชายหาด Huntington มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 1990 เป็นเหตุให้ทางการมีคำสั่งปิดชายหาดดังกล่าว โดยคิดค่าเสียหายจากมูลค่าที่ต้องสูญเสียโอกาสในการใช้ประโยชน์จากชายหาดซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ คดีนี้เป็นคดีตัวอย่างอีกคดีหนึ่งที่มีการต่อสู้กันทางหลักวิชาการและพยานผู้เชี่ยวชาญ

[41] Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals 509 U.S. 579 (1993).

ของทั้งสองฝ่าย เพื่อแก้ไขปัญหาอันเป็นประเด็นสำคัญในคดีว่า การพักผ่อนที่ชายหาดทางใต้ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียในช่วงเวลาดังกล่าวมีมูลค่าคิดเป็นเงินวันละเท่าใด ฝ่ายโจทก์นำสืบถึงผลงานวิจัยทางวิชาการที่ประเมินมูลค่าของการท่องเที่ยวชายหาดของชาวเมืองที่อาศัยในมลรัฐฟลอริดาที่ศึกษาโดยนักเศรษฐศาสตร์ชื่อ Frederick Bell และVernon Leeworthy ในปี ค.ศ. 1986 โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่า Travel-cost Approach แล้วสรุปว่ามีมูลค่าต่อหนึ่งวันเท่ากับ 13.19 เหรียญสหรัฐ ฝ่ายจำเลยนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์ ซึ่งให้ความเห็นโต้แย้งว่ามูลค่าตามที่โจทก์คิดคำนวณไม่ถูกต้อง เนื่องจากชาวเมืองและสถานที่ทั้งสองแห่งมีความแตกต่างกันอย่างมาก ไม่อาจนำมาเทียบเคียงกันได้ทั้งเวลาที่ทำการวิจัยเป็นช่วงฤดูร้อน ทั้งที่ในฤดูหนาวชายหาดจะถูกปิดเช่นกัน ผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์ของทั้งสองฝ่ายต่างใช้วิธีการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาความสัมพันธ์กรณีข้อมูลเชิงปริมาณ Non-parametric โดยฝ่ายโจทก์ประเมินมูลค่าได้ประมาณวันละ 20-25 เหรียญสหรัฐ ฝ่ายจำเลยประเมินมูลค่าด้วยวิธีการต่างกันถึงสามวิธีได้มูลค่าประมาณวันละ 5-9 เหรียญสหรัฐ ในที่สุดคณะลูกขุนวินิจฉัยว่าความเสียหายจากการปิดชายหาดคิดเป็นมูลค่าวันละ 13.19 เหรียญสหรัฐ ตามที่นักเศรษฐศาสตร์ของโจทก์ได้ทำการวิจัยไว้นั่นเอง

4.4 ปัญหาหลักเกณฑ์ในการประเมินคุณสมบัติพยานผู้เชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษของประเทศไทย

การขาดมาตรฐานในการประเมินคุณสมบัติและประสบการณ์ของพยานผู้เชี่ยวชาญซึ่งในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม หากมีสารเคมีเข้ามาเกี่ยวข้องการประเมินความเสียหายเพื่อให้ทราบความเสียหายที่แม่นยำและชัดเจนก็มักจะขอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็นผู้ประเมินให้ตั้งแต่ในขั้นตอนการรวบรวมพยานหลักฐาน การเก็บรวบรวมและการประเมินความเสียหาย ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อสงสัยว่าพยานผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องการประเมินความเสียหายเพียงพอหรือไม่ ส่วนกระบวนการที่จะพิสูจน์พยานผู้เชี่ยวชาญจะเป็นไปตามในเรื่องคุณสมบัติและประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมนี้ไม่มีการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ว่า ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวต้องจบการศึกษาด้านใดและระดับใด หรือต้องมีใบรับรองการฝึกอบรมหรือไม่ เนื่องจากการประเมินความเสียหายคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมีปัญหาว่าเรื่องที่มีการประเมินอยู่ในขอบเขตความรู้ความเชี่ยวชาญของผู้นั้นจริงหรือไม่

แม้สำนักงานศาลยุติธรรมจะมีการขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรมในสาขาต่าง ๆ โดยดำเนินการตามข้อบังคับประธานศาลฎีกาว่าด้วยผู้เชี่ยวชาญของศาลยุติธรรม พ.ศ. 2560 เพื่อให้ศาลยุติธรรมใช้แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้ขึ้นทะเบียนไว้ตามข้อบังคับดังกล่าวให้ปฏิบัติหน้าที่ในคดีแพ่ง

หรือคดีอาญาโดยที่คู่ความร้องขอหรือโดยที่ไม่มีคู่ความฝ่ายใดร้องขอ แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีการขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญในสาขาคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษไว้โดยเฉพาะ แต่อย่างไรก็ดี อาจนำข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญของศาลที่กำหนดไว้ในข้อบังคับดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางเบื้องต้นในการประเมินคุณสมบัติและประสบการณ์ของพยานผู้เชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อมด้านมลพิษได้ ซึ่งข้อบังคับดังกล่าว ข้อ 7 (2) กำหนดว่า ผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้เชี่ยวชาญของศาลต้องเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยมีประสบการณ์ในทางที่ขอขึ้นทะเบียนเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี แต่ข้อบังคับดังกล่าวก็ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ แต่คงให้ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาเสนอความเห็นในการรับขึ้นทะเบียนบุคคลเป็นผู้เชี่ยวชาญของศาลที่เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมแต่งตั้งตามข้อบังคับประธานศาลฎีกาดังกล่าว ซึ่งในการรับสมัครขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญบางสาขา เช่น ด้านการเงินการบัญชี ด้านธุรกิจประกันภัย และด้านการประเมินมูลค่าทรัพย์สิน มีการกำหนดหลักเกณฑ์เบื้องต้นที่ถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านนั้นว่า สำเร็จการศึกษาไม่น้อยกว่าระดับปริญญาตรีในด้านดังกล่าวและต้องประกอบอาชีพด้านดังกล่าวต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3 ปี โดยมีเอกสารหรือผลงานประกอบ ด้วยเหตุนี้ในการชั่งน้ำหนักคำเบิกความหรือรายงานการตรวจพิสูจน์ของพยานผู้เชี่ยวชาญนั้น ๆ ในเบื้องต้นอาจประเมินจากคุณสมบัติและประสบการณ์ของพยานผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว โดยพิจารณาว่าพยานดังกล่าวสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีทางด้านสารเคมีหรือสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องหรือไม่ และมีประสบการณ์ทำงานในการประเมินความเสียหายเพียงใด

5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าแม้ว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยจะมีบทบัญญัติให้ผู้กระทำต้องรับผิดทั้งในทางแพ่งและทางอาญาก็ตามแต่ผู้กระทำยังคงสร้างความเสียหายอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าระบบกฎหมายสิ่งแวดล้อมของไทยน่าจะมีปัญหาในเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นผู้เขียนมีความเห็นว่าควรเพิ่มมาตรการทางกฎหมายอย่างครอบคลุมและนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษตามแนวทางการกำหนดค่าเสียหายเช่นเดียวกับต่างประเทศมาใช้ร่วมกับการเรียกร้องค่าเสียหายในกรณีสารเคมีเป็นพิษเพื่อช่วยให้การเยียวยาผู้เสียหายมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อลงโทษผู้กระทำให้เข็ดหลาบป้องปรามไม่ให้ผู้ใดกระทำอีกในอนาคต โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรให้แก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 วรรคสาม โดยให้เพิ่มเติมในตอนท้ายว่า “...ทั้งนี้หลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณค่าเสียหาย

เมื่อเห็นสมควร ศาลอาจขอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมจัดทำรายงานผลกระทบและประเมินความเสียหายก็ได้" มาตรา 97 วรรคสอง "ค่าสินไหมทดแทนหรือความเสียหายตามวรรคหนึ่ง ให้นำบทบัญญัติ มาตรา 96 วรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม"

ดังนั้นการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากมลพิษต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีวิธีที่หลากหลายและแตกต่างจากความเสียหายที่เกิดกับคดีแพ่งทั่วไป เนื่องจากความสำคัญและลักษณะพิเศษของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น การคำนวณค่าเสียหายควรคำนวณจากมูลค่าที่เกิดจากค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษ ค่าเสียหายด้านสุขภาพตามจริงที่สมเหตุสมผลจากผู้ก่อมลพิษ และค่าเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติควรคำนวณค่าเสียหายจากมูลค่าที่เกิดจากการใช้และมูลค่าที่มิได้เกิดจากการใช้ด้วย

2. ควรให้เพิ่มบทบัญญัติให้อำนาจศาลที่จะพิพากษาเกินคำขอได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งควรบัญญัติไว้ว่า "ในคดีที่ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหาย ตามมาตรา 96 และมาตรา 97 ยื่นฟ้องเพราะเหตุการรั่วไหลเกิดจากสารเคมี ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ก็ตาม แต่ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นว่ากล่าวแล้วโดยชอบ"

ทั้งนี้เป็นการให้อำนาจศาลพิพากษาเกินกว่าที่ปรากฏในคำฟ้องได้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหายแต่ต้องเป็นข้อเท็จจริงที่คู่ความได้พิพาทกันในคดี โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่ศาลจะพิพากษาเกินคำขอไว้ว่า 1) ต้องเป็นคดีที่ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้เสียหายเป็นโจทก์ รวมถึงอาจเป็นจำเลยที่ยื่นฟ้องแย้งก็ถือว่าเป็นโจทก์เช่นกัน 2) การรั่วไหลเกิดจากสารเคมี 3) ต้องปรากฏแก่ศาลว่าเป็นกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้ (ก) จำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้อง (ข) วิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายตามฟ้อง และสำหรับข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่คู่ความได้ยกขึ้นว่ากล่าวกันมาแล้วโดยชอบในคดี อย่างไรก็ตามการใช้อำนาจศาลควรคำนึงถึงความประสงค์ที่แท้จริงของผู้เสียหายด้วย

3. ควรให้แก้ไขเพิ่มเติมการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในอนาคตหรือการสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาสำหรับค่าเสียหายของผู้เสียหายกรณีได้รับสารเคมีที่เป็นพิษเข้าสู่ร่างกายแต่ยังไม่ปรากฏอาการ

โดยแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ตามมาตรา 4 ให้เพิ่มเติมนิยามของผู้เสียหายว่า “ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยจิตใจ และทรัพย์สิน และรวมถึงบุคคลที่ได้รับสารพิษเข้าสู่ร่างกาย แม้จะยังไม่ปรากฏอาการที่ผิดปกติ ก็อาจเรียกร้องค่าเสียหายและค่าใช้จ่ายในการตรวจรักษาติดตามอาการป่วยได้”

ควรเพิ่มบทบัญญัติว่า “ในกรณีทำให้เสียหายแก่ร่างกายหรืออนามัยนั้น ผู้เสียหายชอบที่จะได้ชดใช้ค่าใช้จ่ายอันตนต้องเสียไป และค่าเสียหายเพื่อการเสียความสามารถประกอบการงานสิ้นเชิงหรือแต่บางส่วน ทั้งในเวลาปัจจุบันและในอนาคตด้วย ถ้าในเวลาที่พิพากษาคดีเป็นพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ว่าความเสียหายนั้นได้มีแท้จริงเพียงใด ศาลจะกล่าวในคำพิพากษาว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษานั้นอีกภายในระยะเวลาสามปีถึงสิบปีแล้วแต่กรณี”

เนื่องจากการสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาอยู่ในขั้นตอนของการบังคับคดีและเป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาซึ่งต้องอยู่ภายใต้บังคับมาตรา 271 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยบังคับให้โจทก์หรือเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาต้องบังคับคดีภายในระยะเวลาสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ดังนั้น สิบปีจึงเป็นระยะเวลาสูงสุดที่สามารถขยายได้ และแม้การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาเป็นระยะเวลานานจะก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่โจทก์ในการพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการกระทำละเมิดของจำเลย หรือเกิดการสูญหายของพยานหลักฐานได้ แต่ก็ยังมีข้อดีในแง่ของการเพิ่มโอกาสของโจทก์ในการได้รับค่าเสียหาย ซึ่งย่อมดีกว่าการไม่มีสิทธิได้รับค่าเสียหายอันเป็นผลมาจากความเสียหายได้เกิดขึ้นเมื่อล่วงเลยระยะเวลาสองปีตามที่ศาลสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษา[42]

ศาลควรมีอำนาจสงวนสิทธิดังกล่าวนั้นภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด โดยคำนึงถึงระยะเวลาของสารเคมีแต่ละชนิดที่จะปรากฏอาการภายในระยะเวลาใดและร้ายแรงเพียงใด ที่สามารถพิสูจน์ได้ตามทางการแพทย์และผู้เชี่ยวชาญสารเคมี[43]

4. ควรแก้ไขเพิ่มหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อมในคำแนะนำประธานศาลฎีกา โดยเพิ่มเติมในรายละเอียดโดยอ้างอิงจากหลัก Daubert[44] และกฎกระทรวงมหาดไทยประเทศสหรัฐอเมริกาในการพิจารณาชั่งน้ำหนักพยานผู้เชี่ยวชาญ ศาลพึงพิจารณาถึงหลักเกณฑ์สองประเภท คือ หลักเกณฑ์บังคับ (mandatory criteria) และหลักเกณฑ์ประกอบการใช้

---

[42] วีระยุทธ หอมชื่น, ‘การสงวนสิทธิแก้ไขคำพิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อม’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2557) 115.

[43] United States Environmental Protection Agency, ‘Superfund Cost Recovery’ (เชิงอรรถ 17).

[44] Federal Rules of Civil Procedure Section 56.

ดุลพินิจ (discretionary criteria) โดยคำเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับวิธีการคิดคำนวณค่าเสียหายทางสิ่งแวดล้อมจะต้องผ่านหลักเกณฑ์บังคับทุกข้อ เว้นแต่แสดงให้ศาลเห็นว่ามีเหตุอันควรได้รับการยกเว้นศาลจึงจะนำมารับฟังเป็นพยานหลักฐานได้โดยใช้หลักเกณฑ์ประกอบการใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

4.1 หากพยานผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวมีปัจจัยสำคัญ คือคุณสมบัติของพยานผู้เชี่ยวชาญและด้านการตกค้างสารเคมี หรือการทำปฏิกิริยาของสารเคมีที่เป็นพิษ และระยะเวลาในการทำปฏิกิริยาอาจพิจารณาได้ว่าพยานผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ แต่หากไม่ปรากฏว่ามีปัจจัยดังกล่าวการชั่งน้ำหนักพยานอาจมีน้ำหนักน้อย จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) พยานผู้เชี่ยวชาญคดีสิ่งแวดล้อมกรณีสารเคมีเป็นพิษควรต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปในสาขาที่เกี่ยวข้องกับสารเคมี

2) มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับสารเคมีอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 3 ปี

3) แสดงให้เห็นว่ามีขอบเขตความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ตรวจพิสูจน์

4) ในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานมีการรักษาความต่อเนื่องของการครอบครองพยานหลักฐาน (Chain of Custody) และไม่ปล่อยให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องเข้ามายุ่งเกี่ยวกับพยานหลักฐานสิ่งแวดล้อม

5) วิธีการและเครื่องมือในการตรวจพิสูจน์หลักฐานเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่ยอมรับในสาขานั้น

นอกจากคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญที่กล่าวมานี้ หากศาลเห็นสมควรก็ให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจขอพยานผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานอื่นได้ เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัย เป็นต้น

การประเมินสิ่งแวดล้อมเพื่อที่จะกำหนดค่าเสียหายที่ชดใช้ซึ่งแบ่งการประเมินความเสียหายได้ดังนี้

1) กระบวนการประเมินความเสียหายทางทรัพยากรธรรมชาติ ควรจะเริ่มตั้งแต่การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อประเมินในเบื้องต้นถึงระดับความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดขึ้น และวางแนวทางในการฟื้นฟูสภาพความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1.1) ขั้นตอนก่อนการประเมิน เป็นการเก็บข้อมูลและประเมินความเสียหายในเบื้องต้น

1.2) ขั้นตอนการประเมิน เป็นการประเมินเพื่อกำหนดจำนวนมูลค่าความเสียหายด้วยการเลือกใช้เครื่องมือหรือวิธีการที่เหมาะสมที่สุด และร่างแผนงานเพื่อทำการฟื้นฟูสภาพความเสียหายต่อไป ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นการดำเนินเพื่อให้

สอดคล้องกับตามหลักการทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมเรื่องผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle) และถือว่าเป็นส่วนที่มีความยุ่งยากและสร้างปัญหาอย่างมาก เพราะต้องตอบโจทย์ที่สำคัญ คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นควรมีมูลค่าเท่าใด

1.3) ขั้นตอนภายหลังการประเมิน ต้องรายงานผลการดำเนินงานให้สาธารณชนได้รับทราบ และดำเนินการฟื้นฟูตามแผนงานที่กำหนดไว้

สำหรับเครื่องมือหรือวิธีการที่ใช้ในการประเมินมูลค่าความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ มีการเลือกใช้เครื่องมือในการประเมินที่หลากหลายรูปแบบแตกต่างกันตามประเภทความเสียหาย สภาพพื้นที่ และทรัพยากร ในบางกรณีอาจใช้เครื่องมือหลายประเภทร่วมกันก็ได้ ตัวอย่างเช่น เครื่องมือในการประเมินที่ทางการสหรัฐอเมริกาใช้อยู่ ได้แก่ แบบจำลองโปรแกรมคอมพิวเตอร์ของกระทรวงมหาดไทยสหรัฐ DOI, สูตรการประเมินค่าชดเชยของ NOAA, Benefits Transfer, Appraisal Method, Factor Income Analysis, Marker Price Analysis, Hedonic Pricing Method, Travel Cost Analysis, Averting Behavior Analysis, Conjoint Analysis/Contingent Ranking, Habitat Equivalency Analysis (HEA) และ Contingent Valuation เป็นต้น

4.2 ควรประเมินค่าเสียหายโดยไม่ใช้ระบบราคาตลาดมาเป็นฐานในการคิดคำนวณ[45] เพราะทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่สินค้าที่ซื้อขายหรือตีมูลค่าเป็นราคาในท้องตลาดได้ เนื่องจากมูลค่าที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ทรัพยากร (Non Use Value) สมควรที่จะต้องคำนึงถึงในการประเมินความเสียหายดังกล่าวด้วย อีกทั้งศาลต่างประเทศอย่างเช่นประเทศอเมริกายังมีการประเมินด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่ไม่ใช้ระบบตลาด ตัวอย่างเช่น Contingent Valuation Method (CVM) เป็นเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์แบบหนึ่งที่ซับซ้อนและมีต้นทุนในการดำเนินการประเมินที่ค่อนข้างสูงที่มีการนำมาใช้ประเมินเฉพาะมูลค่าทรัพยากรในส่วนที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ (Non Use Value) จัดอยู่ในประเภทการประเมินค่าทรัพยากรธรรมชาติจากความผาสุกของมนุษย์โดยวัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจ (Stated Preference Approach) ที่ใช้ราคาซึ่งสะท้อนค่าความยินดีที่จะจ่ายเงินของผู้บริโภคทรัพยากรในสถานการณ์อย่างสมเหตุสมผลเพื่อให้ได้มูลค่าที่แท้จริง ซึ่งเป็นเครื่องมือที่น่าเชื่อถือ และยังถือว่าเครื่องมือดังกล่าวเป็นเครื่องมืออันดับแรกที่ต้องใช้ในการประเมินมูลค่าของทรัพยากรที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ทรัพยากรนั้นอีกด้วย

4.3 สำหรับการกำหนดค่าเสียหายต่อร่างกายและจิตใจ ในกรณีสารเคมีเป็นพิษตกค้างในร่างกายเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะแสดงอาการเลยหรือไม่ ก็ควรคิดค่าเสียหายจากมูลค่าที่ต้องสูญเสียโอกาสในด้านต่าง ๆ เช่น การขาดงาน การสูญเสียความสามารถทางจิตใจเนื่องจากเป็นคนที่วิตก

[45] Rules for Environmental Court Proceedings, Rule 2. General Provisions.

หลังได้รับสารพิษ เป็นต้น โดยคำนวณความเสียหายจากการเสียโอกาสดังกล่าวว่ามีมูลค่าคิดเป็นเงินวันละเท่าใด โดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์แล้วสรุปมูลค่าต่อหนึ่งวัน เนื่องจากโจทก์มีความเสียโอกาสที่ต่างกัน อย่างเช่น หากเป็นนักกีฬาวิ่งแต่ได้รับสารพิษทำให้เป็นอัมพาตหรือขาดงาน ก็จะมีความเสียหายมากกว่าชาวบ้านธรรมดา จึงมีความแตกต่างกันอย่างมากไม่อาจนำมาเทียบเคียงกันได้ และผู้เชี่ยวชาญทางเศรษฐศาสตร์ใช้วิธีการคิดวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาความสัมพันธ์กรณีข้อมูลเชิงปริมาณ Non-parametric ตามที่นักเศรษฐศาสตร์ได้ทำการประเมินไว้

4.4 สำหรับการกำหนดค่าเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ควรคิดมูลค่าจากต้นทุนค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสภาพความเสียหายของทรัพยากรแวดล้อมให้กลับสู่สภาพเดิม โดยเลือกใช้การประเมินจากต้นทุนค่าใช้จ่ายในทรัพยากรที่สูญเสีย เช่น ค่าใช้จ่ายในการซื้อปลาไปปล่อยลงแม่น้ำทดแทนจำนวนปลาที่ตายไป ค่าใช้จ่ายในการซื้อต้นไม้ไปปลูกทดแทน เป็นต้น และใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่า การวิเคราะห์การเท่าเทียมกันของที่อยู่อาศัย Habitat Equivalency Analysis (HEA) หรือการวิเคราะห์การเท่าเทียมกันของทรัพยากร Resource Equivalency Analysis (REA) ในการกำหนดขนาดโครงการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้คำนวณค่าชดเชยความเสียหายที่สูญหายไปและประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่สูญเสียไปในช่วงการฟื้นฟูอีกด้วย

5. เสนอให้มีการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ว่า “มาตรา 97/1 ถ้าการกระทำที่ถูกฟ้องร้องเกิดจากการที่ผู้ก่อมลพิษตามมาตรา 96 และมาตรา 97 หากเป็นการรั่วไหลจากสารเคมีอันตรายที่เป็นพิษกระทำโดยเจตนาหรือจงใจให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนต่อข้อกำหนดในการควบคุมมลพิษ เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ก่อมลพิษชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ก่อมลพิษจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ควรคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเสียหายที่ผู้อื่นได้รับ ผลประโยชน์ที่ผู้ก่อมลพิษได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ก่อมลพิษ การที่ผู้ก่อมลพิษได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้เสียหายมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

ค่าเสียหายเพื่อการลงโทษนั้นศาลมีอำนาจกำหนดได้ตามที่เห็นสมควรแต่ต้องไม่เกินสามเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง และถ้าค่าเสียหายที่แท้จริงนั้นมีจำนวนไม่เกินห้าหมื่นบาท ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษได้ไม่เกินห้าเท่าของค่าเสียหายที่แท้จริง” โดยกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ก่อมลพิษต้องจ่ายค่าเสียหายเพิ่มขึ้นอีกประเภทหนึ่งที่เรียกว่าค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ

ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการลงโทษทางแพ่งแก่ผู้ที่มีพฤติกรรมร้ายแรงเกินปกติ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษคล้ายทางอาญาเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อกฎหมายไม่กล้ากระทำอีก